

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

SIGITOS GUDAITYTĖS

Karjeros edukologijos magistrantūros studentės

UŽSIENIO KALBOS MOKYTOJO PROFESIJOS PASIRINKIMO
MOTYVAI IR PASITENKINIMAS DARBU

Magistro darbas

Darbo vadovė
Prof.. dr. Daiva Malinauskienė

Šiauliai 2013

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teiktas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai įgyti

.....

Sigita Gudaitytė

SANTRAUKA

Profesijos pasirinkimas ir tolimesnė veikla, galimybė dirbti pagal pasirinktą profesiją ir jausti pasitenkinimą – labai aktuali šiandienos problema, nes nemažai jaunų specialistų po aukštosios mokyklos baigimo ne visada gali rasti darbo pagal pasirinktą profesiją. Kad jaunimas nenusiviltų susidariusia situacija, gebėtų prisitaikyti nuolat kintančioje darbo rinkoje ir jaustų pasitenkinimą darbu, iškyla būtinybė mokytis toliau, persikvalifikuoti.

Šio darbo **objektas** – užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas pasirinkta profesija.

Darbo **tikslas** – nustatyti užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvus ir jų pasitenkinimą pasirinkta profesija.

Iškeltam tikslui pasiekti buvo suformuluoti **uždaviniai**:

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad jauni specialistai savo karjeros pradžioje susiduria su įvairiomis problemomis – patirties stoka, įsitvirtinimu į kolektyvą, nemokėjimas spręsti konfliktinių situacijų, dėl įvairių priežasčių persikvalifikavimo būtinybė ir pan., dėl kurių nukenčia individo lūkesčiai bei pasitenkinimas darbu.

Tiriamąją imtį sudarė 125 užsienio kalbų (41 anglų, 39 vokiečių, 45 rusų) mokytojai, dirbantys, norintys dirbti arba dirbę pedagoginį darbą pagal pasirinktą profesiją.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad profesijos pasirinkimą daugeliu atvejų lėmė bendrieji pedagoginiai ir psichologiniai motyvai: artimi žmonės (dažniausiai – tėvai mokytojai) ir mokytojai; pozityvi nuostata pasirinktos profesijos atžvilgiu. Beveik visi tyrime dalyvavę užsienio kalbų mokytojai teigia, jog studijos universitete / institute pilnai pasitvirtino. Pasitenkinimas pasirinkta profesija šiek tiek mažesnis, negu pasitenkinimas studijomis. Respondentai norėtų, kad universitetų Humanitariniuose fakultetuose būtų gražintos studijų programos su pedagoginėmis – psichologinėmis disciplinomis ir nebereikėtų papildomai mokytis, norint įgyti mokytojo profesinę kvalifikaciją, jauniems specialistams sunkiai sekasi pedagoginė veikla dėl patirties stokos.

REASONS OF CHOOSING A PROFESSION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHER AND SATISFACTION OF THE JOB

SUMMARY

The choice of profession, and the further occupation as well as the possibility to have a job according to the chosen profession and to feel the satisfaction of that is a relevant issue today, because a number of young professionals after graduation of a high school can not find the job according to the chosen profession. There is a need to continue learning and retraining in order young people would not get disappointed in the present situation and would be able to accommodate in the ever changing job market.

The object of this work - reasons of choosing a profession of foreign language teachers and satisfaction of the chosen profession.

The aim - to establish the motives of choosing the foreign language teacher profession and the satisfaction of it.

Research sample consisted of 125 foreign language (41 English, 39 German, 45 Russian) teachers working in, or wishing to work in pedagogical work of the chosen profession.

Hypotheses of the research - It is likely that young teacher having problems in their job, because they are not experienced in the pedagogical job so they take any pride in the job.

The survey results have shown that the profession choice in many cases led to the general pedagogical and psychological reasons: close people (mostly – parents teachers) and teachers; positive attitude towards chosen profession. Almost all foreign language teachers involved in the research claim that studies at a university / institute are fully confirmed. Satisfaction with the chosen profession is slightly lower than the satisfaction with studies. Respondents would like pedagogical - psychological disciplines at universities in the departments of humanities would be returned back as curricula and that there would no longer need additional training in order to gain professional teaching qualification.

TURINYS

SANTRAUKA
SUMMARY

ĮVADAS	5
1. UŽSIENIO KALBOS MOKYTOJO PROFESIJOS PASIRINKIMO MOTYVŲ IR PASITENKINIMO DARBU PROBLEMOS TEORINĖ ANALIZĖ	9
1.1. Motyvų ir motyvacijos samprata, jų ryšys su profesijos pasirinkimu.....	10
1.2. Profesijos rinkimosi ypatumai ir su tuo susiję problemos.....	14
1.3. Užsienio kalbos mokytojo profesijos pasirinkimo motyvai	19
1.4. Pasitenkinimas darbu ir profesija kaip profesinės karjeros garantas.....	23
2. UŽSIENIO KALBOS MOKYTOJO PROFESIJOS PASIRINKIMO MOTYVŲ IR PASITENKINIMO DARBU TYRIMAS	30
2.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika	30
2.2. Pedagogų nuomonės apie profesijos pasirinkimo motyvus rezultatų analizė.....	34
2.3. Pasitenkinimo pasirinkta profesija ir darbu tyrimo rezultatų analizė.....	38
2.4. Pedagogų patarimai, besirenkantiems mokytojo profesiją.....	47
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	62

ĮVADAS

Šiandieninis gyvenimas reikalauja lankstumo ir prisitaikymo visose srityse. Tai gana sudėtinga, nes dauguma baigusiųjų mokyklą mokinių, nėra įgiję pagrindinių įgūdžių, reikalingų adaptuojantis kintančioje visuomenėje, nepajėgia išvelgti sąryšio tarp to, ko mokosi mokykloje, ir savo ateities. Savo gyvenimo ir karjeros kelyje galima sėkmingai prisitaikyti, jeigu sugebama valdyti besikeičiančią situaciją, suvokiama, ką mėgstama dirbti, įgyjama kompetencijos, reikalingos atlikti darbus, bei pasitikima savimi. Pasirengimas (rengimasis) karjerai yra sudėtingas procesas, kurio metu jaunas žmogus kaupia informaciją apie save, jį dominančias profesijas ir darbinės veiklos pasaulį. Šiame procese aktyviai dalyvauja ne tik šeima, bet ir mokykla, bendruomenė, įvairios organizacijos, net politiniai šalies įvykiai.

R. Petrauskaitės (1996) teigimu, dabartinės demokratinės visuomenės ir laisvosios rinkos kūrimo Lietuvoje sąlygomis aktualu siekti optimizuoti jaunimo profesijos pasirinkimą, ypatingą dėmesį skiriant pačios asmenybės pastangoms šioje srityje, nes dabar, susidarius galimybei laisvai pasirinkti profesiją, individualios kompetencijos ir asmeninės atsakomybės reikšmė labai padidėja.

Norint gauti trokštamą darbą reikia turėti papildomų įgūdžių ir tinkamą išsilavinimą. Pagrindinis *profesinio ugdymo* uždavinys – sudaryti moksleiviams galimybę įgyti profesinį bei bendrąjį kultūrinį išsilavinimą, atitinkantį šiuolaikinį mokslo, technikos ir kultūros lygį bei pasirinktos profesinės veiklos sričiai keliamus reikalavimus. Nemažiau svarbu ugdyti nusiteikimą nuolatos tobulinti profesinę kvalifikaciją, rūpintis savo kultūrine branda, siekti prasmingos ir įvairiapusės asmenybės sklaidos. Karjeros sėkmė priklauso ne tik nuo profesinio išsilavinimo ir įgytų darbinių įgūdžių, bet ir nuo individo asmeninės kompetencijos, nuo asmenybės brandumo.

Šiandieninė nuolat kintanti socialinė, politinė ir ekonominė situacija reikalauja iš jauno žmogaus gebėjimo prisitaikyti prie šių procesų, reikalui esant - keisti įgytą profesiją, persikvalifikuoti. Profesijos pasirinkimas nors ir labai atsakingas žingsnis, bet kartais būna žengtas neapdairiai, arba netinkamumas pasirinktai profesijai išryškėja dėl įvairių priežasčių: nepakankamos informacijos profesijos rinkimosi ir įgijimo klausimais, pasikeitusios politinės situacijos.

Temos ištirtumas

Profesijos pasirinkimui (arba profesiniam apsisprendimui) daug dėmesio skiria Lietuvos ir užsienio šalių edukologai (Kregždė, 1988; Jovaiša, 1981, 1999; Beresnevičienė, 1990; Arnold, 1997; Hodgkinson, 1996; Iljinas (Ильин) 2000; Adamonienė, 2001, 2003; Petkevičiūtė, 2006; Augienė, 2009 ir kt.).

Darbuotojų motyvacija, pasitenkinimas darbu yra bene geriausiai žmogiškųjų išteklių vadyboje, organizacijų psichologijoje ištyrinėti diagnostiniai konstruktai (Merkys, 2010). Pasitenkinimas darbu apibūdinamas kaip maloni ar pozityvi emocinė būseną, sąlygojama požiūrio į turimą ar atliekamą darbą (Arnold, 2005) arba kaip individo teigiamų nuostatų visuma užimamos pozicijos ar darbo atžvilgiu (Seta, 2000). Pasitenkinimas darbu svarbus ne tik dėl darbuotojo geros savijautos ir psichologinės sveikatos, bet ir visos eilės laukiamų organizacinių pasekmių. Mokslinėje literatūroje plačiai nagrinėjama pasitenkinimo darbu įtaka darbo rezultatams (Rodwell, 1998; Crossman, 2003), organizaciniam klimatui (Dutka, 2002), organizaciniam įsipareigojimui ir darbuotojų kaitai (Lambert, 2001; Trimble, 2006), aukštojo mokslo paslaugų kokybei (Trivell, 2009) ir kt.

Darbo problema

Kas įtakoja profesijos pasirinkimą? Ar pasirinkta profesija tenkina individo lūkesčius? Su kokiomis problemomis susiduria jaunas specialistas savo profesinės karjeros pradžioje ir vėliau?

Tyrimo objektas

Užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvai ir pasitenkinimas pasirinkta profesija.

Hipotezė

Jauni specialistai savo karjeros pradžioje susiduria su įvairiomis problemomis – patirties stoka, įsitvirtinimu į kolektyvą, nemokėjimas spręsti konfliktinių situacijų, dėl įvairių priežasčių persikvalifikavimo būtinybė ir pan., dėl kurių nukenčia individo lūkesčiai bei pasitenkinimas darbu.

Tikslas

Ištirti užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvus ir jų pasitenkinimą pasirinkta profesija.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie profesijos pasirinkimo motyvus ir pasitenkinimą pasirinkta profesija.
2. Empirinio tyrimo pagalba nustatyti:
 - užsienio kalbų specialistų profesijos pasirinkimo motyvus;

- jų pasitenkinimo pasirinkta profesija lygi.

Tyrimo metodai:

1. **Teoriniai:** mokslinės literatūros, švietimo dokumentų ir kitos darbo temai aktualios literatūros sisteminė analizė.

2. **Empiriniai:** turinio analizė, apklausa.

3. **Statistiniai:** matematinės statistikos metodais atlikta tyrimo duomenų analizė. Kiekybinė (aprašomoji statistika) ir kokybinė (respondentų atsakymų content analizė) tyrimo duomenų analizė. Duomenys (anketinės apklausos) apdoroti Microsoft Excel kompiuterine programa.

Tyrimo imtis ir organizavimas

Tyrimo vieta: Kelmės rajono ir Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklos. Tiriamąją imtį sudarė 125 užsienio kalbų (41 anglų, 39 vokiečių, 45 rusų) mokytojai, dirbantys, norintys dirbti arba dirbę pedagoginį darbą pagal pasirinktą profesiją.

Tyrimo etapai

Tyrimas buvo organizuotas trimis etapais.

Pirmajame tyrimo etape (2012 m. 11 mėn. – 2013 m. 03 mėn.) analizuota mokslinė literatūra, Lietuvos ir Europos sąjungos švietimą reglamenuojantys dokumentai, susiję užsienio kalbų mokytojų rengimu, kompetencijomis. Buvo numatyti tyrimo uždaviniai, kuriama tyrimo metodika bei tyrimo įrankis.

Antrajame etape (2013 m. 03 – 04 mėn.) apklausti tyrimo dalyviai.

Trečiajame tyrimo etape (2013 m. 04 – 05 mėn.) atlikta statistinė duomenų analizė. Remiantis mokslinės literatūros ir empirinio tyrimo duomenimis suformuluotos išvados ir pateiktos rekomendacijos.

Metodologija

Siekiant optimaliausiu būdu išsiaiškinti išsikeltą tyrimo tikslą pasirinkti teorijos analizės ir anketinės apklausos metodai. Etiniu aspektu anketa yra anoniminė (respondentui nereikia nurodyti nei vardo, nei pavardės). Anketos anonimiškumas neįtakoja gautų tyrimo rezultatų. Empirinio tyrimo rezultatams analizuoti, apibendrinti ir patikimumui užtikrinti pakako duomenų apie tiriamųjų amžių, lytį.

Anketą sudaro 18 klausimų, kurie susideda iš 14 uždarų ir 4 atvirų klausimų. Anketa apima tokius diagnostinius blokus:

1. Profesijos pasirinkimo motyvai.
2. Studijų kokybės ir profesijos įvertinimas.
3. Pasitenkinimą arba nepasitenkinimą darbu sukeltantys veiksniai

4. Respondentų patarimai jaunimui, besiruošiančiam rinktis pedagogo profesiją.
5. Žinios apie tiriamuosius.

Praktinis reikšmingumas.

1. Gauti empirinio tyrimo metu duomenys padeda pažinti užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvus.
2. Sukurtas ir empiriniame tyrime išbandytas užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvų ir pasitenkinimo darbu tyrimo diagnostinis instrumentas, kuris padeda nustatyti karjeros projektavimo kompetencijos raišką.
3. Tyrimo rezultatai, apibendrinimai, išvados bei rekomendacijos suteikia galimybę jaunuoliams apsispęsti renkantis pedagogo profesiją.

Darbo struktūra

Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (66 šaltiniai, iš jų – 17 užsienio kalbomis), priedai. Darbą iliustruoja 19 lentelių ir 3 paveikslai. Darbo apimtis – 62 puslapiai (be priedų).

1. UŽSIENIO KALBOS MOKYTOJO PROFESIJOS PASIRINKIMO MOTYVŲ IR PASITENKINIMO DARBU PROBLEMOS MOKSLINĖ ANALIZĖ LITERATŪROJE

Dažniausiai manoma, kad paauglystė ir jaunystė – gyvenimo tarpsniai, kai individas pradeda rinktis profesiją, tačiau teisingiau būtų teigti, kad profesinė raida – visą gyvenimą trunkantis procesas. Palaipsniui išsivysta nuomonė, kad individas bent du kartus pakeičia savo profesiją gyvenimo eigoje. Nors pirmasis profesijos pasirinkimas nėra galutinis ir nekeičiamas, nuo jo priklauso kitų galimų profesijų kryptis ir pobūdis. Žmogaus polinkį vienai ar kitai veiklos rūšiai lemia daugelio kintamųjų tarpusavio sąveika. Kai kurie jų apima paties individo savybes, kiti – jo aplinkos bruožus (Lemme, 2003).

Iš pradžių didžiausią poveikį daro artimiausia aplinka: tėvai, ikimokyklinių įstaigų darbuotojai ir apskritai visi suaugusieji, bendraudami su vaiku, pasinaudoja visomis palankiomis progomis, tam, kad primintų, koks jis privalo tapti ir kas gyvenime nedera. Vėliau, žmogui vis labiau išitraukiant į kultūrą ir susiliejančiam su sociumu, įtakojantys šaltiniai tampa vis įvairesni. Labiausiai reikiamos motyvacijos formavimu rūpinasi mokykla, bažnyčia, žiniasklaida, menas, visuomeninės organizacijos, teisėtvara (Viliūnas, 1999).

Profesijos pasirinkimas tampa daugkartiniu, ilgalaikiu procesu. Kol priimamas galutinis sprendimas, daromas ne vienas dalinis sprendimas. Apsisprendžiant dažnai daroma daug klaidų, todėl profesijos rinkimasis tampa asmeniui ir visuomenei reikšminga problema. Įvairios motyvacijos teorijos bando paaiškinti, kas motyvuoja rinktis vieną ar kitą profesiją.

1.1. Motyvų ir motyvacijos samprata, jų ryšys su profesijos pasirinkimu

Visa žmogaus sąmoninga veikla turi savo priežastis, t. y. motyvuota. Motyvacinė sfera yra labai sudėtingas darinys. Motyvacija atsiskleidžia veiksmais bei elgesiu, kurie pasirenkami pagal tai, kas žmogui aktualu, prasminga ir reikšminga.

Įvairioje pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje yra pateikiama daug motyvo bei motyvacijos apibrėžimų. Dažniausiai sutinkami yra šie (žr. 1 lentelę):

1 lentelė

Motyvų ir motyvacijos apibrėžtys

Autorius	Motyvo ir motyvacijos apibrėžtis
J. Leonavičius, 1993	Motyvas – tai skatinamoji priežastis, veiksnys; įsisąmoninta paskata, sąlygojanti veikimą, siekiant patenkinti kurį nors žmogaus poreikį
Psichologijos žodynas, 1993	<i>Motyvas</i> – tai veiklos stimulus, susijęs su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantis ir jo veiklos kryptį lemiantis aplinkos arba vidaus veiksnys; materialus arba idealus individo tikslas; individo veiksmų ir elgesio priežastis, kurią pats individas suvokia. <i>Motyvacija</i> yra aiškinama kaip psichoanalizės sąvoka, apimanti vidinius veiksnius, neįsisąmonintus troškimus, nerealizuotus tikslus, lemiančius žmogaus elgesį ir veiklą.
N. L. Gage, D. C. Berliner, 1994	<i>Motyvacija</i> - tai teikia mums energijos ir daro mūsų veiklą kryptingą. Motyvacija gali būti siejama ne tik su individo savybėmis, bet ir su socialinės aplinkos ypatumais, su tuo, ką galvojame apie sėkmę ir pan.
G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996	<i>Motyvas</i> yra tai, kas atsispindi žmogaus psichikoje vaizdo ar minties pavidalu ir nukreipia jo elgesį taip, kad būtų patenkintas tam tikras poreikis. <i>Motyvacija</i> – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje.
D. G. Myers, 2000	<i>Motyvacija</i> - vidinė jėga, kuri teikia energiją ir nukreipia elgesį.
R. Adamonienė, 2001.	<i>Motyvacija</i> – tai, kas skatina žmogų veikti nurodant kryptį; tai psichologinė elgesio priežastis tam, kad būtų pasiekti tikslai.
Tarptautinių žodžių žodynas, 2003	<i>Motyvas</i> – [pran. Motif, lot. Motivus – judamas] tai skatinamoji priežastis, kurio nors veiksmo pagrindas. Tas pats žodynas <i>motyvaciją</i> apibūdina taip – tai tam tikro elgesio, veiklos paskatos, motyvų veikti turėjimas.
J. Albrechtas, 2005	<i>Motyvas</i> yra veiklos dingstis, priežastis, paskata ką nors daryti
L. Jovaiša (2007)	<i>Motyvas</i> - tai sąmoninga ar nesąmoninga veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto (situacijos), patenkinančio jos poreikius, interesus,

	<p>vertybes, tikslus, sąveikos. <i>Motyvas</i> ne tik sukelia veiksmą, bet, svarbiausia, teikia jam kryptį ir tam tikrą intensyvumą, jėgą.</p> <p><i>Motyvacija</i> – psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu.</p>
--	--

Profesijos pasirinkimas yra sudėtingas ir atsakingas procesas, įtakojamas daugelio veiksnių. Vieni autoriai (Butkienė, Kepalaitė, 1996; Gage, Berliner, 1994; Jakavičius, Juška, 1996) akcentuoja **vidinius**:

- Fiziniai (asmens fizinė sveikata),
- Psichiniai (interesai, pomėgiai, charakteris, temperamentas, savęs vertinimas),
- Dvasiniai (moralinės ir vertybinės nuostatos).

ir **išorinius** motyvus:

- Socialiniai (tėvų socialinė padėtis, mokslo įstaigų artumas, tėvų išsilavinimas bei darbas, šeimos vertybinės nuostatos),
- Ekonominiai (šalies ekonominė situacija, darbo rinkos tendencijos ir padėtis),
- Visuomeniniai (požiūris į išsilavinimą, požiūris į darbą, visuomeninių vertybių sistema).

Vidiniai veiksniai yra tokie veiksniai, kurie susiję su besirenkančio asmenybinėmis savybėmis.

Nemažai įtakos profesijos pasirinkimui, L. Jovaišos teigimu, turi asmens fizinė sveikata. Įvairios lėtinės ligos, buvusių sunkių somatinių ligų padariniai, psichiniai sutrikimai, protinis atsilikimas, invalidumas, vystymosi defektai, taip pat ir fizinės bei psichinės reabilitacijos galimybės (Jovaiša, 1981, p. 94 - 95). L. Jovaiša pritaria Z. Bartnikienei ir L. Paurienei, kurios teigia, jog profesijos pasirinkimo sėkmė labai priklauso nuo to, kiek gerai profesiją besirenkantis asmuo yra informuotas apie tai, kokius medicininius reikalavimus kelia kiekviena pasirinkta profesija, taip pat kaip ir kiek jis suderins savo sveikatos būklę su tais reikalavimais. Šių autorių teigimu, paaugliai dažnai neįvertina savo sveikatos būklės. Tai susiję su savo jėgų pervertinimu paauglystėje. Visų pirma asmens psichofiziologines savybes turi atitikti specifinius reikalavimus, kurios kelia gamybos procesai profesiskai svarbioms funkcijoms. (Bartnikienė, Paurienė., 1989, p. 46).

Dar vienas svarbus vidinis veiksnys – intelektas. Žodis intelektas išvertus iš lotynų kalbos „intellectus“ reiškia pastebėti, suvokti, suprasti, nusimanyti, spręsti, įsivaizduoti (Lotynų – Lietuvių kalbos žodynas, 1996, p. 438). Gage ir Berliner teigimu, intelektas, tai asmens sumanumas, protingumas, sugebėjimas spręsti problemas, greitai perprasti dalykus ir pasimokyti iš patirties

(Gage, Berliner, 1994, p. 49). Anot L. Jovaišos, tai įgimta mąstymo gabumas, protas, tai sugebėjimas spręsti uždavinius, numatyti, tai sugebėjimas prisitaikyti prie kintančių gyvenimo ir veiklos reikalavimų, kūrybinis ir išmokimo gabumas (Jovaiša, 1981, p. 92). Intelektą, kaip vieną iš svarbiausių veiksnių renkantis profesiją, išskiria Bartnikienė ir Paurienė. Pasak autorių, intelektas nukreipia asmenį į tą veiklą, kurioje asmenybė galės geriausiai prisitaikyti, atsiskleisti. Su intelektu yra susiję specialieji gabumai, nuo jų priklauso sprendimo lankstumas, tikslus rinkimosi situacijos įvertinimas ir ateities numatymas. Taigi, intelektas yra psichologinis profesijos rinkimosi veiksnys, ir, jei jis tinkamai išugdytas, galima tikėtis, kad mokinys priims optimalų sprendimą (Bartnikienė, Paurienė, 1989, p. 50).

Išoriniams motyvų veikniams priskiriama vietovė, kurioje vaikas augo. Kaime gyvenantys vaikai labiau linkę į darbininkiškas profesijas, o miesto – atvirkščiai (Jovaiša, 1981, p. 89). Kitos autorės (Z. Bartnikienė, L. Paurienė) pažymi, jog mieste gyvenantys jaunuoliai gali rinktis aukštąjį mokslą todėl, kad ten yra aukštosios mokyklos. Jiems yra daugiau rinkimosi galimybių, tačiau sunkiau apsispręsti. Tuo tarpu kaime, gyvenvietėse profesinis kelias dažniausiai veda į artimiausią profesines technikos mokyklą. (Bartnikienė, Paurienė, 1989, p. 56).

Apibendrinant profesijos pasirinkimą lemiančius išorinius veiksnius galima teigti, kad renkantis profesiją labai svarbu pažinti ne tik save, bet ir gebėti analizuoti, tirti aplinką. Autorių teigimu, prieš renkantis profesiją svarbu įvertinti visus šiuos veiksnius, žinoti savo galimybes, sveikatos būklę ir reikalavimus kiekvienai profesijai. Tik apmąsčius visus veiksnius bus galima išvengti kliūčių pasirenkant tinkamiausią profesiją, nuo apsisprendimo priklauso žmogaus esamo ir būsimo gyvenimo kokybė.

Kitų autorių (Rupšienė, 2000) dėmesio centre yra **tiesioginiai** (malonu, įdomu, noriu daug žinoti, mokėti, džiaugiuosi, kai atlieku užduotį) ir **netiesioginiai** (asmeninė nauda, socialiniai motyvai, kitų įvertinimas ir pagarba, praktiniai gyvenimo tikslai, socialinė prievarta, pareiga, atsakomybė, visuomeninė mokymosi reikšmė) motyvai. Prie netiesioginių motyvų būtų galima priskirti profesijos prestižą, kuris taip pat įvardijamas kaip svarbus profesijos pasirinkimo veiksnys, bėgant laikui įgyjantis vis didesnę svarbą žmogaus gyvenime. Profesinį prestižą S. Gudelis (1983) apibūdina kaip profesijos vertę visuomenės akyse, visuomenės nuomonę apie profesiją. Pasak autoriaus, žemas profesijos prestižas dažnai atgraso nuo pasirinkimo, nors ta darbo sritis ir traukia. S. Gudelio nuomone, profesinį prestižą formuoja žiniasklaida, radijas, televizija. Taip pat, anot autoriaus, įtakos turi ir vienos ar kitos profesijos populiarumas, kuri sąlygoja daug faktorių, tai profesijos įdomumas, turimos informacijos turėjimas, galimybė sulaukti pripažinimo, įsitvirtinimo.

Dar kiti autoriai (Rajeckas, 1986; Bartnikienė, Paurienė, 1989; Kregždė, 1998; Jovaiša, 2001) išskiria **psichologinius, pedagoginius, sociologinius profesinio apsisprendimo** veiksnius.

Taigi viena yra aišku, jog profesijos pasirinkimas nulemtas ištiso veiksmų ir motyvų kompleksu, o norint susigaudyti šioje visumoje, reikia panagrinėti atskirus veiksmus.

Socialinius-ekonominius veiksmus sudaro gyvenamoji aplinka, socialinė, ekonominė bei kultūrinė šeimos padėtis, tėvų profesija ir užimamos pareigos, draugų ir bendraamžių nuomonė, profesinio orientavimo poveikis mokslo ir technikos pažanga. Labai svarbus socialinis – ekonominis profesijos rinkimosi veiksnys, darbo užmokestis, kuris dažnai būna lemiamas pasirenkant vieną ar kitą profesiją (Jovaiša, 1981, p. 89).

Pedagoginiai veiksniai – tai ugdymas formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemoje bei visuomeninė veikla, šio ugdymo rezultatai (žinios, gebėjimai, vertybės).

Psichologiniai veiksniai – tai individo poreikiai, interesai, polinkiai, bendrieji ir specialieji gebėjimai, intelektas, charakteris, vertybinės orientacijos. Kurios šių veiksmų sudedamosios dalys nulemia apsisprendimą, priklauso nuo asmenybės subrendimo ir nuo jam teikiamos pagalbos.

Sąmoningas profesijos pasirinkimas išplaukia iš žmogaus orientacijos į socialines vertybes (Dubinas, Ševareikienė, 2002, p. 83). Šie autoriai remiasi E. Iljino (2000) išskirtomis trimis motyvų grupėmis:

- *Visuomeninio pobūdžio paskatos.* Jos egzistuoja latentiškai, kai individas suvokia būtinybę būti visuomenei naudingas, teikti įvairaus pobūdžio paslaugas atskirose jo veiklos sferose. Čia turi reikšmės ir visuomeninis profesijos prestižas.

- *Poreikis gauti materialinių gėrybių sau ir savo šeimos nariams.* Tai noras užsidirbti pinigų įvairių poreikių patenkinimui, kurių dydis adekvatus individo vertybių skalei.

- *Saviraiškos ir savirealizacijos poreikių tenkinimas.* Jis kyla iš vidinės individo prigimties, kadangi žmogus yra ne tik vartotojas, bet ir kūrėjas. Kūrybinės veiklos teikiamas pasitenkinimas įprasmina jo egzistenciją. Šiai grupei priskiriamas motyvas, susijęs su visuomeniniu pripažinimu, pagarbos sau išsikvojimu.

W. G. Allporto (1998), L. Jovaišos (1999), R. Adamonienės (2003) nuomone, dar viena svarbi sąlyga yra susijusi su galimybe savarankiškai planuoti gyvenimo kelią ir laisvai be nurodinėjimo ir prievartos pasirinkti profesiją. Žmogus, pasižymintis aukštesniu savivokos ir savivokos laipsniu ir pažįstantis savo asmeninius ypatumus, pajėgia geriau įvertinti savo polinkius, suprasti ribotumus ir gana sėkmingai laikytis pasirinktos veiksmų krypties. Tikslus savivaizdis ir racionalus savo elgesio vertinimas gali sąlygoti santykinę pasirinkimo laisvę. Renkantis profesiją, svarbu sugebėti kritiškai vertinti savo asmenybės savybes ir jų visumą. Tokia savianalizė arba savimonės nulemtas savęs pažinimas ne tik nesumenkina vidinės laisvės, bet ir sudaro sąlygas atsakingai žvelgti į gyvenimą, rasti jame tinkamiausią būdą realizuoti savo vidines potencijas.

Negalima kalbėti apie laisvą profesinį apsisprendimą tol, kol sekama kitų patarimais ir pageidavimais, kol nesubręsta jaunuolio gebėjimas įsivaizduoti, suprasti ir įvertinti save būsimos veiklos pasaulyje. Tik pagal individualius polinkius ir gabumus pasirinkta veikla stimuliuoja asmenybės tobulėjimą, leidžia jai atskleisti įvairius kūrybinius sugebėjimus, patirti profesinę sėkmę ir pasitenkinimą. Teisė nuspręsti, kokį darbą pasirinkti, yra viena iš labiausiai vertinamų asmens teisių, kurią gina daugelio šalių, tarp jų ir Lietuvos, įstatymai.

Profesijos pasirinkimo laisvę gali apriboti tam tikri išoriniai veiksniai, tarkime daugelis jaunų žmonių, vis dar veikiami savo tėvų patirties, siekia ilgam įsidarbinti vienoje įmonėje ir savo asmeninės karjeros valdymą patikėti darbdaviui. Tačiau pasaulis keičiasi ir ateityje tokių galimybių nebebus. Autorių teigimu, karjeros orientacija „viena organizacija ir karjera“ keičiasi į „daug darbų ir kontraktų skirtingose organizacijose“. Šiuolaikiniame pasaulyje žmogus pats yra atsakingas už savo karjerą ir per visą gyvenimą turi priimti įvairius karjeros sprendimus, susijusius su profesijų, studijų, mokymų bei darbo pasirinkimu (R. Lenz ir S. Peterson, 2000).

1.2. Profesijos rinkimosi ypatumai ir su tuo susiję problemos

V. Pruskaus (2003) teigimu, darbas svarbus žmogui visomis prasmėmis: tiek ekonomine, tiek socialine, tiek psichologine. Efektyvaus įsiliejimo į darbo rinką, patinkančios darbinės veiklos, atitinkančios asmens interesus, polinkius, poreikius bei gabumus procesas yra ilgai trunkantis ir sudėtingas: nuo savęs pažinimo, profesijų pasaulio pažinimo iki profesijos pasirinkimo, profesinės kvalifikacijos įgijimo ir darbo paieškos. Daugelis autorių (Jovaiša, 1999; Bersnevičienė, 1990; Kregždė, 1988; Hodkinson, 1996; Petkevičiūtė, 2006; Adamonienė, 2001, 2003) akcentuoja profesijos rinkimosi procesualumą, profesinį apsisprendimą traktuodami kaip rinkimosi rezultatą (žr. 2 lentelę).

Profesijos rinkimosi specifiškumas

Autoriai	Profesijos pasirinkimas/profesinis apsisprendimas
D. Beresnevičienė, 1990	Sąmoningas profesijos pasirinkimas – tai individualus mokinio apsisprendimas išsąmoninus profesinio tinkamumo tam tikrai profesijai kriterijus ir žinant objektyvią informaciją apie turimas profesiskai reikšmingas savybes, tolesnes jų lavinimo ir ugdymo perspektyvas, praktiškai išbandant savo pasiryžimą ir išgales sėkmingai dirbti.
Ph. Hodkinson, 1996	Sprendimo priėmimo procesas suprantamas kaip rezultatyvus judėjimas arba procesas, kuriame jaunas žmogus „juda į priekį“, žingsnis po žingsnio artėdamas prie savojo apsisprendimo.
N. Petkevičiūtė, 2006	Profesijos pasirinkimas – tai vystymosi procesas, kuriame patirtis ir branda įgalina žmones vystyti, keisti ir gilinti savęs pažinimą, įgauti įžvalgos apie įvairius darbus ir suderinti pasirinktą profesinę karjerą ir savo pomėgius, gabumus, poreikius bei vertybes. Profesinis apsisprendimas – kintantis ir dinamiškas reiškinys, vykstantis visą žmogaus gyvenimą, kuriame profesijos pasirinkimas yra tik profesinės karjeros įžanga, užimanti gana nedidelį laiko tarpą
L. Jovaiša, 2007	Profesijos rinkimasis - ilgalaikis sprendimų, kuo būti, kaitos procesas iki galutinio apsisprendimo.

Lyginant minėtų autorių pristatoma profesijos rinkimosi proceso trukmę, išryškėja kai kurie skirtumai. Vieni autoriai teigia, kad profesijos rinkimasis tęsiasi iki paauglystės: D. Beresnevičienė (1990, p. 62) teigia, kad „profesijos pasirinkimas nėra vienkartinis procesas, vykstantis tam tikru apibrėžtu laiku. Priešingai, profesijos rinkimasis, kaip teigia vystimosi teorijų atstovai, apima daugelį profesijos atrankos bei atmetimo etapų, prasideda ankstyvojoje vaikystėje ir baigiasi ankstyvojoje paauglystėje“. Kitų autorių nuomone, negalima tiksliai nustatyti, kada baigiasi profesijos rinkimosi procesas, nes kiekvieno žmogaus raida yra individuali. Anot L. Jovaišos (2007, p. 234), profesijos rinkimasis „prasideda ankstyvojoje vaikystėje ir tęsiasi iki profesijos įgijimo, o dažnai ir visą gyvenimą“. Pasak R. Adamonienės ir kt. (2001), optimaliu profesiniu apsisprendimu reikėtų vadinti tokį apsisprendimą, kai asmenybei pavyksta sujungti į prasmingą visumą apibendrintą supratimą apie darbo pasaulį ir patį save, kaip asmenybę, suderinti savo norus bei polinkius su socialinės aplinkos reikalavimais.

Čia išryškėja dvi profesijos rinkimosi proceso traktuotės: pagal vieną jis yra baigtinis, pagal antrąjį – tęstinis ir aktualus visą žmogaus gyvenimą. Šiuolaikinės karjeros sampratos požiūriu priimtina yra antroji – platesnė, laiku neapribota profesijos rinkimosi traktuotė.

V. Stanišauskienė (2004) pastebi, kad vieni autoriai gilinasi į profesijos rinkimosi procesą (jį įtakojančius veiksnius, profesinių interesų formavimąsi ir kt.), kiti – į patį profesinio apsisprendimo etapą. J. Krumboltz pateikia keturias veiksnių grupes, kurios daro įtaką profesiniam apsisprendimui (Krumboltz pagal Pociutę, 1997):

- Genetinės predispozicijos ir specialūs sugebėjimai. Tai paveldimos savybės, kurios apriboja mokymo ir profesines pirmenybes bei įgūdžius.
- Aplinkos sąlygos ir įvykiai. Tai socialinės, kultūrinės, politinės, ekonominės, gamtinės sąlygos.
- Mokymosi patirtis. Kiekvienas žmogus turi unikalią mokymosi patirtį ir tai įtakoja profesinį apsisprendimą.
- Užduoties atlikimo įgūdžiai. Specialiųjų sugebėjimų, mokymosi patirties, aplinkos įtakų sąveika lemia užduoties atlikimo įgūdžius, o jie savo ruožtu apriboja profesinį apsisprendimą.

Du iš paminėtų veiksnių betarpiškai susiję su mokykla, kurioje moksleiviai įgyja individualią mokymosi patirtį, įvairių įgūdžių, gebėjimų ir patirties, kuri gali būti labai svarbi renkantis būsimą profesiją.

Kaip nurodo J. Krumboltz, profesiniam apsisprendimui yra svarbūs šie įgūdžiai ir mokėjimai: mokėjimas realistiškai ir vykdomai apibrėžti sprendimo užduotį; mokėjimas analizuoti ir vertinti savistabos bei aplinkos stebėjimo rezultatus; mokėjimas numatyti kuo daugiau sprendimo alternatyvų; mokėjimas rinkti reikalingą informaciją apie alternatyvas; mokėjimas daryti išvadas apie informacijos relevantiškumą ir svarbumą užduočiai; mokėjimas planuoti sprendimo padarinius ir kt. (Pociutė, 1997). Šiuos mokėjimus ir įgūdžius lavina mokykla.

Kitokią veiksnių, skatinančių profesijos apsisprendimą pristato R. Adamoninienė (2001):

- Reali praktinė profesinės veiklos patirtis ir įgūdžiai;
- Kognityvinių funkcijų išsivystymas;
- Mokymosi sėkmė;
- Tėvų išsilavinimo lygis;
- Pirminis profesinis orientavimas bendrojo lavinimo mokykloje;
- Kultūrinės aplinkos stimuliacija.

Svarbiausias vaidmuo priskiriamas individo patirčiai, kuri įgyjama mokantis mokykloje ar praktiškai atliekant tam tikrą darbą. Ši patirtis teikia adekvatesnę darbo pasaulio žinojimą,

motyvacijos kryptį, o per profesinį apsisprendimą ir protingesnio rinkimosi galimybę. Tačiau Lietuvoje moksleiviui pabandyti padirbėti jį dominančioje srityje galimybės gana mažos.

„Profesinės karjeros vadove“ (1998) akcentuojami etapai, renkantis profesiją ir priimant sistemingą, racionalų sprendimą:

1. *Įsisąmoninimas*. Profesijos pasirinkimo tikslų įsisąmoninimas bei aktyvus savo profesinės ateities planavimas;

2. *Alternatyvų iškėlimas*. Įvairios potencialios profesijos, kurios patinka, ir yra alternatyvos renkantis būsimą profesiją;

3. *Informacijos rinkimas*. Informacija renkama apie profesijas, specialybes, darbus, taip pat apie save patį. Gautą informaciją reikia gerai išnagrinėti;

4. *Aplinkos studijavimas*. Reikia susipažinti su socialine, ekonomine, politine šalies situacija, kad būtų galima įvertinti aplinkos įtaką profesijos pasirinkimui;

5. *Savęs pažinimas*. Šiame sprendimo etape reikia analizuoti įvairius duomenis apie savo gebėjimus, gabumus, interesus, vertybes, mokymosi rezultatus, asmenybės savybes ir pan.

6. *Sprendimas*. Reikia palyginti, analizuoti, apibendrinti viską, kas buvo sužinota apie save, profesijas, aplinką, ir padaryti išvadą apie savo profesinės karjeros kryptį ateityje;

7. *Sprendimo taikymas*. Pasirinkus būsimąją profesiją, vienas pirmųjų žingsnių sprendimui realizuoti, profesinio išsilavinimo siekimas;

8. *Grįžtamasis ryšys*. Per šį etapą reikia įvertinti pasirinkimo rezultatus.

Profesinis apsisprendimas, kaip labai svarbus žmogaus karjeros kelyje, dažniausiai priimamas derinant įvairius sprendimo priėmimo būdus, o tai reikalauja specialaus pasirengimo. Toks pasirengimas prasideda bendrojo lavinimo mokykloje (o kartais dar ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje), padedant dalyko mokytojams, klasių auklėtojams, socialiniams pedagogams, Profesinio informavimo centrų darbuotojams ir kt.

Profesijos rinkimosi problemos mokykloje dažniausiai ir kyla dėl to, kad individas dažnai nežino, ar pajėgs įgyti norimą specialybę, kad nesugeba vertinti savo intelektinių sugebėjimų, abejoja, ar yra tinkamas fizine arba psichine prasme dirbti pasirinktą darbą, blaškosi tarp įvairių interesų, vertybių, idealų, nepajėgdamas nustatyti jų hierarchijos (Palujanskienė, 2004). Šias problemas galima išspręsti moksleivius informuojant apie juos dominančias specialybes, suteikiant galimybę išbandyti panašias veiklas užklausinėje veikloje, papildomame ugdyme. Panašiai mąsto ir L. Jovaiša (1997), kuris teigia, jog svarbiausios profesijos rinkimosi klaidos yra blogas profesijos tikrovės žinojimas, savimonės nesubrendimas. „Klaidingas savęs suvokimas, neadekvatus

savivaizdis, netikslus savęs įsivaizdavimas ateityje motyvuoja klaidingą darbo rinkimąsi" (Jovaiša, 1997, p. 235). Autorius teigia, jog psichologinis subrendimas rinktis profesiją - svarbiausia sąlyga savarankiškam, sąmoningam ir tikslingam apsisprendimui. Tačiau tyrimai rodo, kad daugelis vyresniųjų klasių mokinių nėra tam subrendę, stokoja profesinės informacijos, silpnai pažįsta save, lengvai pasiduoda kitų įtakai, t. y. nesavarankiškai imasi profesinės atsakomybės.

Pedagogai ir psichologai, tyrinėjantys profesijos pasirinkimo procesą, remdamiesi tyrimais įvardina analogiškas profesinio apsisprendimo klaidų priežastis, tik jas labiau detalizuoja. V. Stanišauskienės (2004) teigimu, profesijos pasirinkimo sprendimą apsunkina:

- žinių apie savo galimybes ir interesus stoka;
- vidinis konfliktas, kylantis tarp dviejų ar daugiau patrauklių galimybių;
- informacijos apie darbo rinką stoka;
- neadekvatus supratimas apie tai, ką žmonės iš tikrųjų daro įvairiose veiklos srityse.

Užsienyje atlikti tyrimai rodo, kad profesiniai ketinimai priklauso nuo lyties. Moterys renkasi sritis, kurios yra orientuotos į žmogų, į sąveiką su žmonėmis, kur reikalingas prisirišimas. Tuo tarpu vyrai teikia pirmenybę sritims, kuriose svarbi valia, ištvėrmė, analitiniai sugebėjimai, individualumas, garbė, kompetencija, jiems darbas nukreiptas į sąveiką su daiktais yra mielesnis už darbą su žmonėmis. Apskritai daugiau vaikinių nei merginų renkasi tiksliuosius mokslus mokykloje, o vėliau ir koledže (Schoon, 2001). Tokie rezultatai gali būti aiškinami lyties stereotipų įtaka. Vakarų pasaulyje gyvuoja kultūriniai stereotipai lyties atžvilgiu, kurie suskirsto profesijas į „vyriškas“ ir „moteriškas“, o šiuos stereotipus bręstantys individai perima iš savo aplinkos (Myers, D., G., 2000).

Dažnai apsisprendimą nulemia ir gyvenamoji aplinka. Netoliese esanti aukštoji mokykla ar profesinė mokykla dažnai yra apsisprendimo veiksnys, nulemiantis profesijos pasirinkimą: nereikia toli važinėti mokytis, samdytis buto ar gyventi bendrabutyje, bet tai verčia apsiriboti tomis specialybėmis, kurias teikia viena ar kita mokykla.

Jaunuoliams labai svarbi tėvų, artimųjų nuomonė. Gerai, jei tėvai rimtai žiūri į vaikų profesijos rinkimąsi ir padeda ją pasirinkti. Tačiau nemažai tėvų bando primesti vaikams savo nuomonę, skatindami rinktis jų proteguojamas profesijas. Jie nori, kad vaikai gerai gyventų, todėl skatina rinktis pelningas, prestižines profesijas, o kartais per vaikus bando realizuoti savo neišsipildžiusias svajones.

Dažnai profesijos pasirenkamos arba atmetamos, vadovaujantis stereotipais, netikslia ar nepilna informacija apie profesijai įgyti reikalingas žinias ir galimybę įsidarbinti.

Šiandieniniame gyvenime atsirado dar viena naujovė, susijusi su profesijos rinkimusi – tai nuolatinis mokymasis. D. Augienės (2009, p. 28-29) teigimu, „pokyčiai reikalauja naujų profesijų ir specialybių. <...> Todėl akivaizdu, kad pasirengimas karjerai turi būti tęstinis, visą gyvenimą trunkantis procesas, reikalaujantis naujų žinių, atsinaujinimo, gebėjimo keistis ir prisitaikyti“.

Jaunimas turėtų nusiteikti minčiai, jog įgijus vieną specialybę, nebūsi garantuotas, jog turi darbą visam gyvenimui. Jei anksčiau buvo vertinamas pastovumas, ilgametis darbas vienoje darbovietėje, tai dabar labiau vertinamas toks darbuotojas, kuris gali lengvai keisti profesiją, prisitaikyti prie naujų darbo sąlygų. Su šia mintimi reikia sutikti, tačiau visgi norėtusi, kad jaunas žmogus, baigęs mokslą, gautų darbą pagal specialybę, „įsikabintų“ į gyvenimą, o ne papildytų bedarbių gretas ir būtų priverstas karštiligiškai ieškoti kitos alternatyvos.

1.3. Užsienio kalbos mokytojo profesijos pasirinkimo motyvai

Šiuolaikinei visuomenei būdinga pastovi kaita ir pokyčiai visose gyvenimo sferose – politikoje, ekonomikoje, visuomenėje, organizacijose. Naujoves sąlygoja aktyvi informacinių technologijų plėtra, globalizacija. Vykstant šiems pokyčiams, kartu keičiasi, auga, neatsilieka nuo pokyčių ir naujovių švietimo sistema, kartu ir mokytojo kompetentingumas, kurį lemia asmeninė motyvacija. Mokytojas yra ta asmenybė, kuri ugdo, ruošia jaunąją kartą gyvenimui. Tik motyvuotas mokytojas, savo srities „fanas“ suinteresuotas ir atsidavęs ugdyti, tetobulinti savo kompetentingumą. Kartu mokytojo motyvacija lemia ne tik mokinių pasiekimus, tačiau ir visos visuomenės kaitą, todėl svarbu tinkamai pasirinkti profesiją, kuri pateisintų jaunuolio lūkesčius.

Profesijos pasirinkimas, D. Beresnevičienės (1990) teigimu, – tai saviraiškos ir savirealizacijos, savęs įtvirtinimo tam tikroje veikloje pasirinkimas. Tik pasirinkęs tokį darbą, kuris atitinka jo dvasinius ir fizinius gabumus bei polinkius, žmogus ras darbe vidinį pasitenkinimą, mėgs savo darbą, gerins ir tobulins jį. Akivaizdu, kad kiekviena profesija reikalauja tam tikrų jos atlikėjo fizinių ir psichinių ypatybių, todėl žmogus, kuris renkasi profesiją, turi pasižymėti tam tikromis individualiomis ypatybėmis (bruožais, interesais, sugebėjimais, polinkiais). Jos gali daugiau ar mažiau atitikti tam tikros profesinės veiklos reikalavimus (Adamonienė, 2001).

Profesinį apsisprendimą įtakoja daug faktorių, todėl skirtingi autoriai akcentuoja skirtingus profesinį apsisprendimą lemiančius veiksnius. J. Krumbolcas (Krumboltz) pateikia keturias veiksmų grupes, kurios daro įtaką profesiniam apsisprendimui (Krumbolcas pagal Pociutę, 1997):

- Genetinės predispozicijos ir specialūs sugebėjimai. Tai paveldimos savybės, kurios apriboja mokymo ir profesines pirmenybes bei įgūdžius.
- Aplinkos sąlygos ir įvykiai. Tai socialinės, kultūrinės, politinės, ekonominės, gamtinės sąlygos.
- Mokymosi patirtis. Kiekvienas žmogus turi unikalią mokymosi patirtį ir tai įtakoja profesinį apsisprendimą.
- Užduoties atlikimo įgūdžiai. Specialiųjų sugebėjimų, mokymosi patirties, aplinkos įtakų sąveika lemia užduoties atlikimo įgūdžius, o jie savo ruožtu apriboja profesinį apsisprendimą.

Du iš paminėtų veiksnių betarpiškai susiję su mokykla, kurioje moksleiviai įgyja individualią mokymosi patirtį, įvairių įgūdžių, gebėjimų ir patirties, kuri gali būti labai svarbi renkantis būsimą profesiją.

Kaip nurodo J. Krumboltz, profesiniam apsisprendimui yra svarbūs šie įgūdžiai ir mokėjimai: mokėjimas realistiškai ir vykdomai apibrėžti sprendimo užduotį; mokėjimas analizuoti ir vertinti savistabos bei aplinkos stebėjimo rezultatus; mokėjimas numatyti kuo daugiau sprendimo alternatyvų; mokėjimas rinkti reikalingą informaciją apie alternatyvas; mokėjimas daryti išvadas apie informacijos relevantiškumą ir svarbumą užduočiai; mokėjimas planuoti sprendimo padarinius ir kt. (Pociūtė, 1997). Šiuos mokėjimus ir įgūdžius lavina mokykla. J. Bell (2003) papildomai išskiria 5 profesijos apsisprendimui svarbias aplinkybes – darbo rinkos sąlygos, kas šiandien yra ypatingas faktorius atsižvelgiant į norimą studijuoti specialybę.

Užsienio kalbų dėstymas ir mokymasis, anot V. Nečiūno ir V. Nečiūnienės (1998), yra sudėtingas procesas, kurio sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių:

- bendrųjų pedagoginių (dėstytojo asmenybės poveikis);
- bendrųjų psichologinių (mokymosi motyvai, nuostata dėstomojo dalyko ir dėstytojo atžvilgiu);
- individualiųjų psichologinių (kalbiniai gabumai, charakterio savybės);
- metodinių (mokomosios medžiagos atranka, vadovėliai, metodiniai leidiniai, techninės ir vaizdinės mokymo priemonės, mokymo metodai ir darbo formos);
- medicininių (sveikatos būklė);
- socialinių (gyvenimo ir mokymosi sąlygos).

Anot T. Bulajevos (2005), Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, tampa labai svarbu susipažinti su pagrindiniais ES švietimą reglamentuojančiais dokumentais, suvokti pagrindines ES švietimo plėtros strategines nuostatas. Visi ES ir Europos Tarybos švietimo dokumentai akcentuoja užsienio kalbų mokymosi svarbą. Beveik visose ES šalyse mokiniai privalo pradėti mokytis

užsienio kalbos dar pradinėje mokykloje. Kai kuriose šalyse užsienio kalbos mokymas pradėdamas jau pirmaisiais mokymosi mokykloje metais. Atskirų Europos Sąjungos šalių užsienio kalbų mokymo politikos analizė rodo, kad dėmesys kalbų mokymuisi didėja, o užsienio kalbos mokymo ankstinimas tampa tendencija, kuri yra sparčiai plėtojama daugelyje šalių. Statistika rodo, kad moksleivių, pradėdančių mokytis pirmosios užsienio kalbos pradinėse klasėse, skaičius pastaraisiais metais nuolat auga. Taigi užsienio kalbų specialistų paklausa gana didelė ir nemažas skaičius abiturientų kasmet renkasi studijų programas, sudarančias galimybes įgyti užsienio kalbos mokytojo specialybę.

Svarbiausias užsienio kalbos mokymo tikslas yra mokymas / išmokimas bendrauti studijuojama kalba, apibūdinamas komunikacinės kompetencijos terminu, svarbiausiu mokymo turinio komponentu reikėtų laikyti keturių pagrindinių komunikacijos rūšių – klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo – mokymą. Komunikatyvusis požiūris į užsienio kalbos dėstymą akcentuoja liberaliai ugdymo koncepcijai būdingus bruožus bei pakeičia *tradicinio* studento nuostatas į savo mokymosi procesą tik tada, kai užsienio kalbos mokytojai yra rengiami realizuojant aukštojo mokslo modernizavimo principus: demokratiškumą, dinamiškumą ir integraciją (Baranauskienė, 2003). Užsienio kalbos mokymasis – specifinis dalykas, reikalaujantis pastovaus kalbos vartojimo, nuolatinio tobulinimosi, gebėjimo mokytis savarankiškai bei išlaikyti įgytus mokėjimus.

R. Vazonienės ir L. Danilevičienės (2004) atlikto studentų motyvacijos studijuoti užsienio kalbas aukštojoje mokykloje tyrimo rezultatai atskleidė, jog studentų užsienio kalbų mokymąsi lemia pažintiniai, socialiniai pareigos ir perspektyvos motyvai: karjera, galimybė vartoti užsienio kalbas praktiškai, įdomumas, galimybė plėsti akiratį, tėvų valia. Sėkmingą užsienio kalbų mokymąsi lemia šie motyvaciniai veiksniai: įdomios paskaitos, geras užsienio kalbų žinių įvertinimas, puikūs santykiai tarp dėstytojų ir studentų, mokymosi priemonių gausa bei įvairovė.

N. Burkšaitienė (2006), atlikusi mokslinės literatūros analizę, priėjo išvados, kad užsienio kalbų mokyme ir mokymesi taip pat vyksta poslinkis nuo tradicinės link konstruktyvistinės mokymo(si) paradigmos, kuriai būdinga: komunikatyvinio požiūrio įsivyravimas mokant(is) užsienio kalbų, mokymo programų raida; inovacinių mokymo(si) metodų taikymas; požiūrio į besimokantį ir dėstytoją raida; vertinimo pokyčiai.

Užsienio kalbų mokėjimas sudaro sąlygas asmenybei tobulėti, pažinti kitas kultūras, sėkmingai taikyti savo kompetencijas konkurencingoje darbo rinkoje. 2008 m buvo parengti ir išleisti „Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys“ (2008), kuriuose nurodomos tokios kompetencijos, įgyjamos mokantis užsienio kalbų:

1) Komunikacinė kompetencija (sąrytinės kalbos ir rašytinių tekstų supratimas, bendravimas), kuri susideda iš lingvistinės, sociolingvistinės pragmatinės ir sociokultūrinės bei tarpkultūrinės kompetencijų.

- **Lingvistinę kompetenciją** sudaro šios dalinės kompetencijos:

- leksinė: žodyno žinios ir gebėjimai jį vartoti;
- gramatinė: kalbos gramatinių išteklių išmanymas ir gebėjimas jais naudotis;
- semantinė: gebėjimas suvokti ir kurti reikšmes;
- fonologinė: kalbos garsų, žodžio sudėties, kirčio, intonacijos žinios ir tarimo gebėjimai
- ortografinė: gebėjimas suvokti ir produkuoti simbolius, iš kurių susideda rašytiniai tekstai;
- ortoepinė: gebėjimas tinkamai ištartti žodžius pagal jų rašytinę formą.

- **Sociolingvistinę kompetenciją** sudaro žinios ir gebėjimai, susiję su socialine kalbos vartojimo sritimi ir apimantys kalbinius socialinių santykių žymeklius, mandagumo normas, tautos išmintį perteikiančius posakius, kalbos registro skirtumus, tarmę ir akcentą. Sociolingvistinė kompetencija tiesiogiai veikia visą kalbinį įvairių kultūrų žmonių bendravimą.

- **Pragmatinę kompetenciją** sudaro gebėjimas jungti sakinius į sekas bei sąrytinio diskurso ir rašytinių tekstų taikymas bendraujant.

- **Sociokultūrinė ir tarpkultūrinė kompetencijos.** **Sociokultūrinę** kompetenciją sudaro žinios, gebėjimai ir egzistencinės kompetencijos, susijusios su skiriamaisiais kurios nors konkrečios visuomenės bruožais – kasdienio gyvenimo ypatybėmis, gyvenimo sąlygomis, tarpasmeniniais santykiais, vertybių sistema, kūno kalba, elgesio normomis, mandagumo konvencijomis ir pan. **Tarpkultūrinė kompetencija** - bendravimas su kitos kultūros atstovais, grindžiamas vadinamuoju kultūrų dialogu, nuolatiniu kalbos šalies (ar šalių) kultūros gretinimu su gimtosios šalies kultūra. Dėmesys tarpkultūrinei kompetencijai turi įtakos visam užsienio kalbos ugdymo turiniui.

2) Strateginė kompetencija. Pagal „Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis“ (2008) strategija – tai bet kuri organizuota, tikslinga ir reguliuojama veiklos forma, kurią individas pasirenka, kad atliktų reikiamą užduotį. Komunikacinių užduočių atlikimo strateginė kompetencija susijusi su intelektinėmis kompetencijomis ir psichiniais procesais. Taigi strateginė kompetencija apima kalbos planavimo, vertinimo ir pataisymo gebėjimus.

3) Bendrosios kompetencijos, kurios reikalingos ne tik kalbinei, bet ir kitokiai veiklai atlikti.

Taigi, užsienio kalbų specialisto veikla dažniausiai gali sietis tiek su darbu humanitarinėje (filofoginėje), tiek su darbu socialinėje srityse savo šalyje ar užsienyje. Būtent tokia veiklos galimybė, tikėtina, skatina jaunimą rinktis šią profesiją.

D. Augienė ir kitos autorės (2002) sutinka, kad savarankiškumas yra viena iš svarbiausių savybių priimant lemiamus sprendimus, tačiau pastebi, kad ne viską galima padaryti vieniems, todėl kiekviename gyvenimo ir karjeros etape reikalinga pagalba ir parama žmonių, kuriais pasitikima. Tie žmonės gali būti ne tik šeimos nariai, draugai ar mokytojai, bet ir kolegos, bendradarbiai, vadovai. Tai žmonės, įvairių sluoksnių ir amžiaus, kurie gali padėti apsispręsti arba supažindinti su žmonėmis, galinčiais padėti, nes pažinčių tinklas turi nuolat veikti ir stengtis maksimaliai išnaudoti naujos pažinties galimybes.

Taigi tiek tėvų, tiek mokytojų, tiek asmenų, į kuriuos kreipiamasi pagalbos ar patarimo uždavinys būtų – visapusiškai subrandinti asmenybę, kuri sugebėtų sąmoningai ir savarankiškai priimti lemiamus sprendimus, „suteikiant asmeniui brandaus savarankiško gyvenimo pagrindus ir padedant jam tobulinti savo gebėjimus visą gyvenimą“ (Švietimo gairės 2002) bei suteikti įvairiapusišką pagalbą.

1.4. Pasitenkinimas darbu ir profesija kaip profesinės karjeros garantas

Daugelis respondentų į klausimą „ar darbas yra vienas iš svarbiausių žmogaus gyvenime?“ atsakytų teigiamai, kadangi ši veikla užima vis didesnę dalį dabartinio žmogaus kasdienybėje, taigi galima teigti, kad vis dėlto darbas yra ekonominis mūsų gyvenimo pagrindas (Koustelios, 2001).

Kalbant apie pasitenkinimu darbu, jo svarbą, pirmiausiai reikėtų susipažinti su sąvokos apibrėžtimi, kurių esi įvairių ir daug, kadangi kiekvienas autorius tiriantis šią sritį savaip interpretuoja ir supranta, tai iliustruoja 4 lentelė:

4 lentelė

Pasitenkinimu darbu samprata

Autoriai	Pasitenkinimo darbu apibrėžtis
E. A. Locke, 1976 (cit. pagal Koustelios, 2001)	Pasitenkinimą darbu supranta kaip “pasitenkinimą ir teigiamas emocijas kylančias iš teigiamo darbo ar darbo patirties įvertinimo”
O’Leary, Wharton, Quinlan, 2008	Pasitenkinimą darbu apibrėžia kaip darbuotojo įvertinimą, kuriam darbo aplinka teikia daug pasitenkinimo ir atitinka jo individualius poreikius.

I. Gaputienė, I. Šarkiūnaitė, 2006	Sąvoką pasitenkinimas darbu supranta kaip žmogaus lūkesčių ir atlygio, kurį jis gauna dirbdamas organizacijoje, atitikimą.
Thesaurus of Psychological Index Terms, 2005	Pasitenkinimas darbu, apibrėžiamas kaip teigiamas požiūris į darbą, kai esti apčiuopiamas ir/ar neapčiuopiamas atlygis patenkina dirbančiojo lūkesčius.

Apibendrinant pasitenkinimo darbu sampratą, svarbu paminėti, kad daugelis autorių sutinka, kad pasitenkinimas darbu yra teigiamas, kryptingas požiūris į darbinę veiklą, kurią gali lydėti teigiami jausmai bei vertinimai, priklausomai nuo aplinkos bei nuo paties žmogaus.

Pasitenkinimas darbu yra populiarus organizacijų klimato tyrimuose. Būtent, šie tyrimai tarnauja kaip diagnostiniai, leidžiantys nustatyti darbuotojų motyvacinę būseną ir nuostatas darbo atžvilgiu, identifikuoti pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu sukeliančius veiksnius ir, svarbiausia, laiku ir tinkamai koreguoti organizacines neatitiktis. Manoma, jog tie individai, kurie pasitenkinę darbu, jaučia pozityvius jausmus savo darbo, kolektyvo, vadovų ir darbovietės atžvilgiu, yra lojalūs organizacijai, tapatina save su ja ir su ja sieja savo ateitį.

Vykstant socialiniams, ekonominiams ir politiniams pokyčiams konkurencija tarp bendrojo, aukštojo išsilavinimų įstaigų, konkuravimo dėl mokinio krepšelio, sumažėjusio valstybinio finansavimo daro didelę įtaką darbuotojų, šiuo atveju mokytojų pasitenkinimu darbu (Oshagbemi, 1997). Kažkas yra pasakęs: „Sotus žmogus kurti negali“, šį posakį patvirtina ir P. Trivell ir D. Dargenidou (2009) teiginys - jie teigia, jog pasitenkinimas darbu yra labai svarbus faktorius, padedantis užtikrinti aukštą mokymo kokybę. Pasitenkinimas darbu taip pat gali nulemti darbuotojo atsidavimą organizacijai ar tiesiog vykdys užduotis, be jokio įkvėpimo, o galbūt pasirinkt kritinę išeiti - išeis iš darbo.

J. Arnold (2005) pasitenkinimą darbu apibūdina, kaip malonią ar pozityvią emocinę būseną, kuri yra sąlygojama požiūrio į turimą ar atliekamą darbą, tuo tarpu P. C. E. Seta (2000) papildoma apibrėžimą ir supranta pasitenkinimą darbu kaip individo teigiamų nuostatų visumą užimamos pozicijos ar darbo atžvilgiu. Taigi, pasitenkinimas darbu svarbus ne tik dėl darbuotojo geros savijautos ir psichologinės sveikatos, bet ir visos eilės laukiamų organizacinių pasiekimų.

I. Baranauskienė ir M. Ubartas (2009) nagrinėja ankstyvosios ir šiuolaikinės motyvacijos teorijas ir vis bando atsakyti į klausimą - kaip užtikrinti ir palaikyti norimą darbuotojų elgesį ir kuo geresnius jų darbo rezultatus. Tačiau daugelis mokslinių ir empirinių tyrimų tarpusavyje sutinka, kad pasitenkinimas darbu yra pernelyg sudėtingas daugiadimensinis konstruktas, kad jį būtų galima paaiškinti bendra priežasties ir pasekmės paradigma.

Viena plačiausiai taikomų F. Herzberg (Herzberg, 1997) dviejų veiksnių teorija teigia, kad veiksniai, darantys įtaką pasitenkinimui arba nepasitenkinimui darbu apima dvi grupes:

- išorinius, arba higienos veiksnius, kurie yra susiję su darbo aplinka ir daro įtaką darbuotojų nepasitenkinimui darbu;

- vidinius, arba motyvacinius veiksnius, kurie daro įtaką pasitenkinimui darbu.

Suprasti ir geriau išanalizuoti šias grupes iliustruoja 5 lentelė:

5 lentelė

F.Herzberg teorijos išoriniai ir vidiniai veiksniai

Higienos veiksniai (išoriniai), darantys įtaką nepasitenkinimui darbu	Motyvacijos veiksniai (vidiniai), darantys įtaką pasitenkinimui darbu
Atlygis	Laimėjimai
Vadovavimo kokybė	Atsakomybė
Kompanijos politika	Galimybės kilti pareigose
Fizinės darbo sąlygos	Galimybė asmeniniam tobulėjimui
Santykiai su kitais	Pripažinimas
Darbo užtikrintumas	

Parenta pagal: Herzberg, F. (1997). *One more time: how do you motivate employees?* [žiūrėta 2013.02.22]. Prieiga per internetą: http://www.facilitif.eu/user_files/file/herzburg_article.pdf.

Kitokį požiūrį pateikia J. Arnold (2005), jis teigia, kad požiūris į darbuotojų pasitenkinimą darbu jungia abi šias veiksnių grupes. Be to, pasitenkinimas darbu priklauso ir nuo paties darbo charakteristikų, ir nuo to, kiek jos atitinka asmeninius žmogaus lūkesčius.

C. Seta ir kiti autoriai (2000) tvirtina, kad labai svarbu įsisąmoninti pasitenkinimo darbu diversiškumą, nes pasitenkinimas darbu ženkliai skiriasi įvairiose darbuotojų grupėse. Pastebimi demografinių charakteristikų – amžiaus, lyties, darbinės patirties ir išsilavinimo, užimamų pareigų, karjeros etapų, kultūrų, darbo įtaka darbuotojų pasitenkinimui darbu.

Tokiu pat požiūriu ir nuostatomis Lietuvos autorių straipsniuose analizuojamas motyvacijos ir pasitenkinimo darbu valstybės tarnyboje išskirtinumas (Palidauskaitė, 2007; Bukšnytė, 2009) ir teigia, kad palyginus su privačiu sektoriumi, viešojo sektoriaus darbuotojai išsiskiria vertybiškai determinuotais motyvais, t. y. jiems svarbus „noras tarnauti visuomenės interesams, <...> lojalumas ir pagarba valdžiai, atsidavimas teisingumo ir socialinės lygybės idėjoms, geranoriškumas atskirų asmenų ir grupių atžvilgiu“. L. Bukšnytė ir K. Švobaitė (2009) dar akcentuoja asmens ir darbo atitikimo įtaką pasitenkinimui darbu valstybės tarnyboje. Taip pat buvo ištirti lyties ir amžiaus veiksniai, kurie atskleidė, jog „valstybės tarnautojoms moterims neretai būdingos gerokai

palankesnės pasitenkinimo darbu <...> charakteristikos nei jų kolegoms vyrams“, papildomai ištirta ir nustatyta specifinė rizikos grupė pasitenkinimo darbu atžvilgiu, tai buvo jauni darbinę veiklą pradėdantys valstybės tarnautojai vyrai (iki 30 metų) ir pensinio bei priešpensinio amžiaus valstybės tarnautojai vyrai (Merkys, 2010).

Motyvacijos teorijų taikymo tyrimai verslo įmonėse pagal I. Baranauskienę (2009) parodė higienos ir motyvacinių veiksnių svarbos darbuotojams skirtumus palyginus F. Herzbergo teoriją, čia išaiškėjo, jog veiksniai, kurie pagal teoriją „turėtų tik pašalinti darbuotojų nepasitenkinimą darbu, iš tiesų turi motyvacinį efektą“.

Svarbiausia aplinkybė būti laimingam, jausti pilnavertiškumą ir pasitenkinimą darbe, ir jei taip yra, žmogus atlieka darbą gerai, o jei darbas atliktas tobulai, jis tikriausiai padarys karjerą finansiniu požiūriu.

Sąvoka „karjera“ kilusi iš prancūzų kalbos, reiškianti veiklos sritį, tarptautinių žodžių žodyne apibūdinama kaip sėkminga veikla, pasiekimas gyvenime, veiklos rūšis. Tai prigimtinis žmogaus siekis, susijęs su darbine prigimtimi ir trunkantis visą gyvenimą.

J. Arnold (2006) apibrėžė profesinę veiklą ir karjerą, teigdamas, jog tai yra seka su darbine veikla susijusių pozicijų, vaidmenų, veiklų ir patirčių, kuriuos tenka prisiimti asmeniui.

A. Valackienė (2005) apibendrindama teigia, jog sėkminga karjera yra pagrindinė sąlyga asmenybės socialinei adaptacijai, individo pasitikėjimui savo jėgomis, atsakingumui bei gyvenimo stabilumui, galimybei planuoti savo šeimos ateitį. Visuomenei žmogaus karjera taip pat svarbi - optimalus jos narių pasiskirstymas darbinėse veiklose teikia galimybę racionaliai panaudoti žmogiškuosius išteklius - tai turi įtakos visuomenės socialinei pažangai.

V. Stanišauskienė (2004) pažymi, kad šiuolaikinė karjera netapatintina su profesija. Profesija paprasčiausiai yra kontekstas, kuriame rutuliojasi individo karjera. Juolab, kad nuolat kintančiame šiandienos darbo pasaulyje žmogus savo karjeros kelyje retai teapsiriboja viena profesija. Jų šiuolaikinio žmogaus gyvenime yra ne viena, o dvi ar kelios, geriausiai atitinkančios konkretaus jo gyvenimo etapo interesus ir galimybes. Taigi, nebūtų galima teigti, kad karjera priklauso nuo profesijos pasirinkimo sėkmės.

Svarbu suprasti, kad karjera yra daugiau nei visuma apmokamų darbų, asmens turėtų per jo gyvenimą. Tai taip pat yra ir rengimasis savarankiškai veiklai, tikslų siekimas bei ambicijų tenkinimas, atliekant įvairius socialinius vaidmenis. Platesne prasme karjera gali būti ir neapmokamas darbas, pavyzdžiui, namų ruoša ar savanoriška veikla bendruomenėje.

Požiūris į karjerą organizacijoje pamažu keitėsi. Iš pradžių laikytasi tradicinio požiūrio į karjerą, kuri nulemta išsilavinimo ir būdinga tradicinėms organizacijoms. Tai pabrėžė žmogaus išsilavinimą ir žmogaus tinkamumą prisitaikyti prie karjeros ir jos vystymosi. Karjeros sąvoka yra

daugiaprasmė ir platesnė už profesijos, veiklos, darbo sąvokas. Ji apibūdina ne tik profesinės veiklos pobūdį, bet ir dirbantį asmenį, socialinį statusą ir instituciją, kuri apibrėžia jo veiklą ir poziciją organizacijos struktūroje (Augienė, 2009).

Pasak V. Stanišauskienės ir N. Večkienės (1999), šiuo metu žmogaus veikloje pastebimi du karjeros modeliai: biurokratinės karjeros ir šiuolaikinės karjeros modeliai. Vis labiau žmogaus veikloje įsigali šiuolaikinės karjeros modelis. Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros sampratų apibendrinti ir išryškinti skirtumai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros modelių skirtumai
(V. Stanišauskienė ir N. Večkienė, 1999, p. 26)

Karjeros sampratos kriterijai	Biurokratinė karjera	Šiuolaikinė karjera
Karjeros modelis	Vientisa hierarchinė karjeros struktūra, įtvirtinta organizacijoje	Lanksti vientisa struktūra, neįtvirtinta organizacijoje
Karjeros sėkmės matas	Individualūs pasiekimai (statusas, atlyginimas ir kt.) lyginami su kitų tokio pat amžiaus žmonių pasiekimais	Savirealizacijos, asmens laisvės, individualaus požiūrio į sėkmę tenkinimas
Karjeros ateities planavimas	Numatoma, aiški, susijusi su organizacija	Sunkiai nuspėjama, susijusi su žmogaus kompetencija pasirinktų tikslų atžvilgiu
Socialinis (materialinis) saugumas	Stabilus aiškios ateities progresijos kontekste	Reliatyvus, priklauso nuo daugelio asmeninių ir socialinių veiksnių
Žmogui keliami reikalavimai	Paklusnus, gerai atlieka įprastą užduotį; būtini specifiniai profesiniai įgūdžiai	Novatoriškas, iniciatyvus, kūrybiškas neapibrėžtoje darbo aplinkoje. Būtinai karjeros „portfelis“ (karjeros kompetencija, kai derinami specifiniai ir universalūs įgūdžiai)

Dabartinėje visuomenėje vis daugiau žmonių renkasi šiuolaikinės karjeros modelius, kadangi šiuolaikiniam, į postmodernistinę visuomenę išeinančiam individui yra keliami specifiniai reikalavimai, novatoriški įgūdžiai ar gebėjimai, atspindintys asmens kompetencija. Norint būti

paklausiu darbuotoju, yra būtinos gilos bendrosios kompetencijos ir gebėjimai, vien gilių profesinių žinių nebeužtenka.

Autorių (Augienės ir kt.), kurių darbuose rašoma apie karjeros kompetencijos svarbą, biurokratinės karjeros sėkmė tapatinama su išoriniais veiksniais: su kilimu karjeros laiptais, užmokesčio, pripažinimo ir prestižo didėjimu ir siekimu, todėl tokia karjeros samprata skatina individualizmą ir konkurenciją tarp organizacijoje dirbančių žmonių, nes karjeros kilimas galimas tik organizacijoje. Šiuolaikinės karjeros sėkmė netapatinama su „karjeros laiptais“, nes šis karjeros modelis nėra hierarchinis. Jos sėkmės matas yra ne tik darbo užmokestis, statusas, bet ir asmeninė savirealizacija, savo gyvenimo tikslų siekimas, asmeninis tobulėjimas, nes karjeros judėjimas galimas ir profesijos viduje, tobulinant kvalifikaciją, įgyjant naujų kompetencijų. Karjeros sėkmė gali būti suprantama individualiai.

Biurokratinės ir šiuolaikinės karjeros modeliai kelia skirtingus reikalavimus organizacijos darbuotojui, o kartu ir šiai darbo vietai ar profesijai besiruošiančiam mokiniui ar studentui. Vis daugiau reikia darbuotojų, kurie mokėtų kūrybiškai ir savarankiškai veikti neapibrėžtose, dviprasmiškose, problemiškosiose situacijose, išsiugdę lankstų požiūrį į darbą ir gebėtų prisitaikyti darbo rinkoje. Todėl dabartiniam žmogui iškyla reikalavimas turėti ne tik specialiųjų, bet ir bendrųjų kompetencijų, kurios garantuoja geresnę žmogaus adaptaciją ir lankstumą. (Augienė, 2009)

Dauguma Lietuvos mokslininkų (Kučinskienė, Augienė), nagrinėjančių karjeros kompetencijų temą, tendencingai teigia, jog dabartinėje darbo rinkos situacijoje, vis daugiau žmonių renkasi šiuolaikinę, kintančią arba asmeninę karjerą. Tačiau būtina suprasti, jog renkant šiuolaikinį karjeros modelį teks lanksčiau mąstyti, lavinti išskirtinius gebėjimus, specialybinių žinių nebeužteks. Informacija ir žinios šiuolaikiniame informacijos pasaulyje yra prieinamos visiems, tampa svarbu, kad žmogus galėtų ir gebėtų jomis tinkamai pasinaudoti, jas patobulinti ar pritaikyti specifinėje situacijoje.

Kaip teigia A. Hargreaves (1999), esminis postmodernios visuomenės, kurios dalimi tampa šiuolaikinė karjera, bruožas yra kaita. Kaita sparti, pokyčiai chaotiški visose srityse, todėl sunku numatyti tendencijas. Autorius išryškina septynias postmodernumo dimensijas, kurios apibūdina dabartinį mūsų pasaulį ir jo veiklą - lankstūs ūkiai, judanti mozaika, laiko ir erdvės suspaudimas, prarastas tikrumas, beribė savastis, saugi imitacija ir globalizacija.

Šios dimensijos apibūdina kokioje visuomenėje mes šiuo metu gyvename, koks žmogus turi būti, kad šioje visuomenėje neišnyktų ir neprarastų tapatumo. Darbo rinkos pasaulis nuolat keičiasi, tobulėja, vystosi ir žmogus turi vystytis kartu su juo. Anksčiau vyravo viso gyvenimo karjera, kur nuolat kylama karjeros laiptais, alga vienodai ir tendencingai auga, žmogus visą gyvenimą dirba

toje pačioje įmonėje ar gamykloje. Šiandien bet kurią dieną darbuotojui gali tekti keisti pareigas, kristi ir vėl kilti karjeros laiptais. Vis daugiau žmonių dirba patys sau arba atlieka bent keletą skirtingų pareigų tuo pačiu metu. Tenka išmanyti ne tik savo profesinius dalykus, bet ir vadybą, bendravimą su klientais. Atsiranda poreikis, gebėti identifikuoti ir spręsti problemas, išmanyti technologijas ir gebėti jas taikyti informacijos bei nuolat kintančių žinių rinkimui. Taip pat svarbus lankstumas, mobilumas. Vis labiau išauga bendrųjų kompetencijų poreikis, tokių kaip darbas komandoje, gebėjimas prisitaikyti, kritinis mąstymas, savirefleksija, įsigilinimas ir atsakomybė už savo veiklą. Be abejo, pabrėžiama nuolatinio mokymosi svarba.

Šie pastebėjimai veda prie išvados, jog karjera nėra tik darbinė veikla, kurios pokyčiai baigiasi pasirinkus profesinę sritį.

2. UŽSIENIO KALBOS MOKYTOJO PROFESIJOS PASIRINKIMO MOTYVŲ IR PASITENKINIMO DARBU TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir imties charakteristika

Norint atskleisti pasirinktą temą, 2013 m. kovo – balandžio mėn. buvo atliktas empirinis tyrimas.

Tyrimo **tikslas** – išsiaiškinti užsienio kalbų specialistų profesijos pasirinkimo motyvus ir pasitenkinimą savo pasirinkta profesija.

Tyrimo **uždaviniai** – remiantis išanalizuota mokslinė literatūra parengti tyrimo instrumentą (anketą), praveisti anketinę užsienio kalbų mokytojų apklausą, išanalizuoti ir aprašyti tyrimo duomenis, parengti išvadas ir rekomendacijas.

Siekiant nustatyti užsienio kalbų mokytojų profesijos rinkimosi motyvus ir veiksnius, buvo sudarytas tyrimo instrumentas – mišraus tipo anketa (žr. 1 priedą). Tai formalizuotas klausimų rinkinys informacijai iš respondentų gauti. Ji buvo sudaroma atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei uždavinius ir remiantis išanalizuota mokslinė literatūra (Bartnikienė, Paurienė, 1998; Jovaiša, 1999; Rupšienė, 2000; Adamonienė ir kt., 2001, 2003; Kučinskienė, 2003; Petkevičiūtė, 2006; Augienė, 2009).

Tyrimo instrumentas (anketa) buvo sudaromas atsižvelgiant į tokius reikalavimus:

- Motyvas - logiškai paaiškinama, kodėl atliekamas tyrimas, tada pateikiama trumpa anketos užpildymo instrukcija;
- Savanoriškumo principo laikymasis – visi dalyvavę apklausoje respondentai sutiko tai daryti savanoriškai;
- Konfidencialumo garantija – buvo garantuotas respondentų atsakymų slaptumas;
- Pastangų minimalumas – respondento pastangos atsakant į klausimus turi būti minimalios, todėl klausimai yra konkretūs, o atsakymų variantai suprantami;
- Apimtis - ilga anketa vargina, todėl klausimų nėra daug. Parinkti klausimai yra svarbiausi tyrimo tikslui ir uždaviniams atskleisti.

Anketos klausimus sąlyginai galima suskirstyti į 6 blokus:

I blokas – išsiaiškinti profesijos pasirinkimo motyvus,

II – išsiaiškinti mokytojų pasitenkinimą studijomis ir pasirinkta profesija,

III - pasitenkinimo darbu veiksniai, kuriame respondentai nurodė teigiamus ir neigiamus veiksnius, lemiančius pasitenkinimą darbu.

IV blokas – išsiaiškinti profesinės karjeros veiksniai, lemiančius sėkmingą karjerą.

V blokas - respondentų patarimai jaunimui, besiruošiančiam rinktis pedagogo profesiją,

VI – demografinis blokas, kuriame respondentai nurodė savo lytį, amžių ir pedagoginį darbo stažą pagal pasirinktą profesiją.

Kadangi respondentų skaičius siekia 125, o atskirų grupės narių imtis iki 50, jų atsakymai pateikiami skaitmenine bei procentine išraiška. Rezultatai lyginami tarpusavyje pagal užsienio kalbos pasirinkimą, jei išryškėja skirtumai – amžiaus aspektu.

Anketinė apklausa buvo atliekama tiek tiesiogiai bendraujant su respondентаis, tiek elektroniniu būdu (respondentai užpildė anketas ir atsiuntė elektroniniu paštu).

Buvo numatyta apklausti 150 užsienio kalbų mokytojus (po 50 kiekvienos kalbos mokytojų), tačiau dalis anketų negrįžo, kelios buvo užpildytos netinkamai (nepilnai), todėl realią tiriamųjų imtį sudarė 125 respondentai (41 anglų k. mokytojas, 39 vokiečių k. mokytojų ir 45 rusų kalbos mokytojai). Visi (125) respondentai nurodė, kad turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių pedagogų – moterys (106). Tai atitinka stereotipinę nuostatą, kad humanitarinio profilio pedagogines profesijas renkasi daugiau moterys. Iš tyrime dalyvavusių 19 vyrų buvo 9 rusų kalbos specialistai, 4 – anglų k. ir 6 vokiečių kalbos. Tyrime dalyvavę užsienio kalbų mokytojai yra baigę Šiaulių universiteto, Vilniaus pedagoginį universitetą/institutą arba Kauno Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinius fakultetus ir dirba (arba dirbo) Kelmės ir Šiaulių miestuose ir rajonuose. Išsamesnė informacija apie tyrime dalyvavusius mokytojus pateikta 7 lentelėje.

7 lentelė

Tyrime dalyvavusių pedagogų imties charakteristika pagal amžių, darbo stažą ir užimtumą (N= 125)

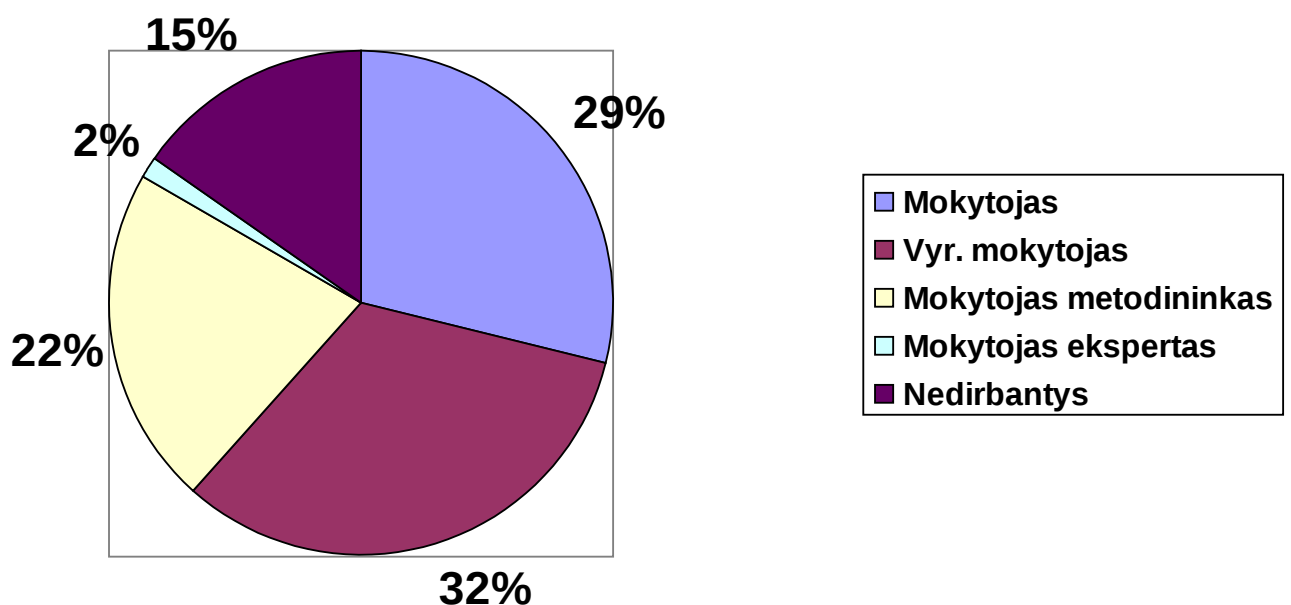
Užsienio kalbos specialistas	Respondentų amžius				Respondentų darbo stažas pagal pasirinktą profesiją				Nedirba pagal specialybę
	22 – 30 m.	31– 40 m.	41 – 50 m.	51 ir daugiau	0 – 5 m.	6 – 10 m.	11 – 20 m.	virš 20 metų	
Anglų k. mokyt.	17	16	5	3	10	9	13	6	3
Vokiečių k. mokyt.	14	6	9	10	6	9	7	11	6
Rusų k. mokyt.	9	7	15	14	5	9	4	17	10

Kaip matyti iš 7 lentelėje pateiktų duomenų, tyrime dalyvavo visų amžiaus grupių respondentai, daugiau mokytojų (respondentų) buvo jaunesnio amžiaus (22-30 metų). Pastebima, kad rusų kalbos specialistų yra daugiau vyresnio amžiaus, o jaunų specialistų lyginant su vokiečių ir anglų yra žymiai mažiau. Respondentų skaičius darbo stažo pagal pasirinktą profesiją aspektu panašus: jauno amžiaus specialistai turi mažesnę darbo stažą, nors su rusų kalbos mokytojais situacija šiek tiek kitokia – prieš 20 metų pasikeitus politinei situacijai kai kurie rusų kalbos mokytojai prarado darbą, iš apklaustųjų, net 10 rusų kalbos specialistai nedirba pagal specialybę, jiems teko persikvalifikuoti. Dažnai rusų ir vokiečių kalbos mokytojai neturi pilno užsienio kalbos mokytojo darbo krūvio, tenka vesti kitus užsiėmimus – etikos, ekonomikos, teatro pamokas. Jauni užsienio kalbų specialistai taip pat pakliuvo į keblią situaciją jų baigtose studijų programose nebuvo dėstomi pedagoginiai ir psichologiniai dalykai, todėl jie negavo mokytojo profesinės kvalifikacijos. Dabar jie turi studijuoti Dalyko pedagogikos programoje, kad įgytų mokytojo profesinę kvalifikaciją, dėl to daliai teko atsisakyti jau dirbto pedagoginio darbo, kol nebus baigtos studijos.

Pagal kvalifikacinę kategoriją tyrime daugiausiai dalyvavo vyresniųjų mokytojų (41 respondentai), 36 mokytojų, 27 mokytojų metodininkų, po vieną anglų ir rusų kalbų mokytojas ekspertas. Duomenys pavaizduoti 1 paveiksle.

1 pav. Mokytojų kvalifikacinė kategorija

(N=125)

Tyrimė dalyvavo daugiausiai pedagogai, dirbantys vidurinėje mokykloje (45), tačiau nei vieno respondento nepavyko apklausti, kurie dirbtų pradinėje mokykloje. Duomenys iliustruojami 8 lentelėje.

8 lentelė

**Tyrimė dalyvavusių pedagogų imties charakteristika pagal mokyklos tipą ir užimtumą
(N= 125)**

Užsienio kalbos specialistas	Mokyklos tipas					Dirbantys ne pagal specialybę arba neturintys pamokų
	Pradinė mokykla	Pagrindinė mokykla	Vidurinė mokykla	Gimnazija	Menų mokykla	
Anglų k. mokyk.	-	5	17	15	1	3
Vokiečių k. mokyk.	-	5	13	13	2	6
Rusų k. mokyk.	-	4	15	15	1	10

Duomenų apibendrinimui naudojama mokymosi motyvacijos rūšių klasifikacija pagal V. Nečiūno ir V. Nečiūnienės (1998) išskirtus motyvacinius veiksniai:

- bendrieji pedagoginiai (dėstytojo asmenybės poveikis);
- bendrieji psichologiniai (mokymosi motyvai, nuostata dėstomojo dalyko ir dėstytojo atžvilgiu);
- individualieji psichologiniai (kalbiniai gabumai, charakterio savybės);
- metodiniai (mokomosios medžiagos atranka, vadovėliai, metodiniai leidiniai, techninės ir vaizdinės mokymo priemonės, mokymo metodai ir darbo formos);
- medicininiai (sveikatos būklė);
- socialiniai (gyvenimo ir mokymosi sąlygos).

Kaip parodė tyrimas, profesijos pasirinkimui įtakos turėjo beveik visi veiksniai, išskyrus medicininius, nes jų nei vienas respondentas nenurodė.

2.2. Profesijos pasirinkimo motyvų tyrimo rezultatų analizė

Pirmu mokytojams skirtos anketos klausimu buvo išsiaiškinti jų profesijos pasirinkimo motyvai. Atsakymų variantai buvo visi pasirinkti. Respondentų atsakymų variantų pasirinkimo rezultatai vaizdžiai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Užsienio kalbos mokytojo profesijos pasirinkimo motyvai (N= 125)

Motivas	Anglų k. (n=45)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=41)	Iš viso
Apie tai svajojau nuo mažens	5	10	7	22
Tai mūsų šeimos profesija	4	2	5	11
Norėjau būti panaši (-us) į savo mokytoją	6	11	11	28
Mokykloje geriausiai sekėsi būtent ši kalba	22	20	19	61
Pasirinkau šią specialybę todėl, kad universitetas/institutas buvo netoli namų	7	2	3	12
Šią specialybę rinkomės kartu su geriausia drauge/draugu	-	1	2	3
Šią specialybę pasirinkti patarė tėvai	4	3	2	9
Maniau, kad tai labai perspektyvi profesija	8	6	11	25
Mokytoja (-u) būti nenorėjau, rinkausi tik filologiją, bet gyvenimas privertė studijuoti toliau, kad gaučiau mokytojo profesinę kvalifikaciją	1	2	2	5
Pasirinkau tik todėl, kad daugiau niekur neįstojau	2	3	2	7
Kita	1	1	1	3

Kaip matyti iš 9 lentelėje pateiktų duomenų, visose respondentų grupėse jie pasiskirstė gana panašiai. Nedidelė dalis respondentų nurodė, kad tai jų šeimos profesija, mažiausiai atsakymų surinko variantas „šią specialybę rinkomės su geriausia drauge/draugu“. Dažniausiai anketose buvo pažymėtas atsakymo variantas „mokykloje geriausiai sekėsi būtent ši kalba“. Šis motyvas yra priskiriamas *individualiųjų psichologinių veiksnių* grupei, kaip ir į ketvirtą vietą pagal žymėjimo dažnumą patekęs atsakymo variantas „apie tai svajojau nuo mažens“.

Antroje vietoje pagal žymėjimo dažnumą liko atsakymo variantas „norėjau būti panaši (-us) į savo mokytoją“. Šis atsakymo variantas priskiriamas *bendrujų pedagoginių veiksnių* grupei, kuri aiškinama mokytojo (dėstytojo) asmenybės poveikiu mokiniais ar studentams. Ne ką mažiau

svarbi ir *bendrujų psichologinių veiksnių* grupė, t. y. mokymosi motyvai, nuostata dėstomojo dalyko atžvilgiu, kada yra manoma, jog pasirinkta profesija yra perspektyvi (taip manė 15 respondentų). Nemažai daliai respondentų svarbūs buvo ir *socialiniai* (gyvenimo ir mokymosi sąlygos) *veiksniai*, tai, kad universitetas (institutas) buvo netoli namų, taigi nereikėjo toli važinėti ar samdyti buto. Po du vokiečių, rusų ir vieną anglų kalbų specialistai pažymėjo atsakymo variantą „mokytoja (-u) būti nenorėjau, rinkausi tik filologiją, bet gyvenimas privertė studijuoti toliau, kad daugiau mokytojo profesinę kvalifikaciją“. Tai jaunesni respondentai, neseniai baigę bakalauro studijas, bet neklausę pedagoginių – psichologinių dalykų ir neįgiję pedagogo kvalifikacijos. Širdyje jie laiko save pedagogais, tačiau, neturėdami įrašo diplome, negali dirbti šio darbo (arba dirba su sąlyga, kad mokysis toliau) ir priverst studijuoti papildomai, kad gautų mokytojo profesinę kvalifikaciją. Po du anglų, rusų ir trys vokiečių kalbos specialistai šią profesiją pasirinko atsitiktinai, nes niekur kitur neįstojo. Visi respondentai jauni, be to vienas respondentas net nurodo, kad paskutiniu metu, sumažėjus stojančiųjų skaičiui į filologines specialybes, galėjo tuo pasinaudoti ir lengvai įstoti į universitetą bei įgyti aukštąjį išsilavinimą. Vokiečių k. specialistas dar paaiškino, kad mokytoju nedirba (nors „visai norėtų“), nes reikia įgyti mokytojo kvalifikaciją.

Apibendrinant atsakymus į šį klausimą galima teigti, kad mokslininkų (Jovaiša, 1999; Butkienė, Kepalaitė, 1996; Stanišauskienė, 2004; Nečiūnas, Nečiūnienė, 1998) išsakytas mintis apie profesijos pasirinkimo motyvus pilnai patvirtino mūsų tiriamieji. Daugiausia pasirinkimų surinko bendrieji ir individualieji psichologiniai bei bendrieji pedagoginiai profesijos rinkimosi motyvai. Lyginant mūsų tyrimo duomenis su R. Vazonienės ir L. Danilevičienės (2004) atlikto studentų motyvacijos studijuoti užsienio kalbas aukštojoje mokykloje tyrimo rezultatais išryškėjo labai panaši situacija: mūsų tiriamieji, rinkdamiesi profesiją, daugiau dėmesio skyrė socialiniams, pažintiniams ir perspektyvos motyvams (kaip ir minėtų autorių tyrime), mažiau svarbus jiems buvo pareigos motyvas.

Antru anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokio amžiaus respondentai jau žinojo, kad rinksis mokytojo profesiją. Duomenys iliustruojami 10 lentelėje:

Mokytojo profesijos pasirinkimo apsisprendimas**(N= 125)**

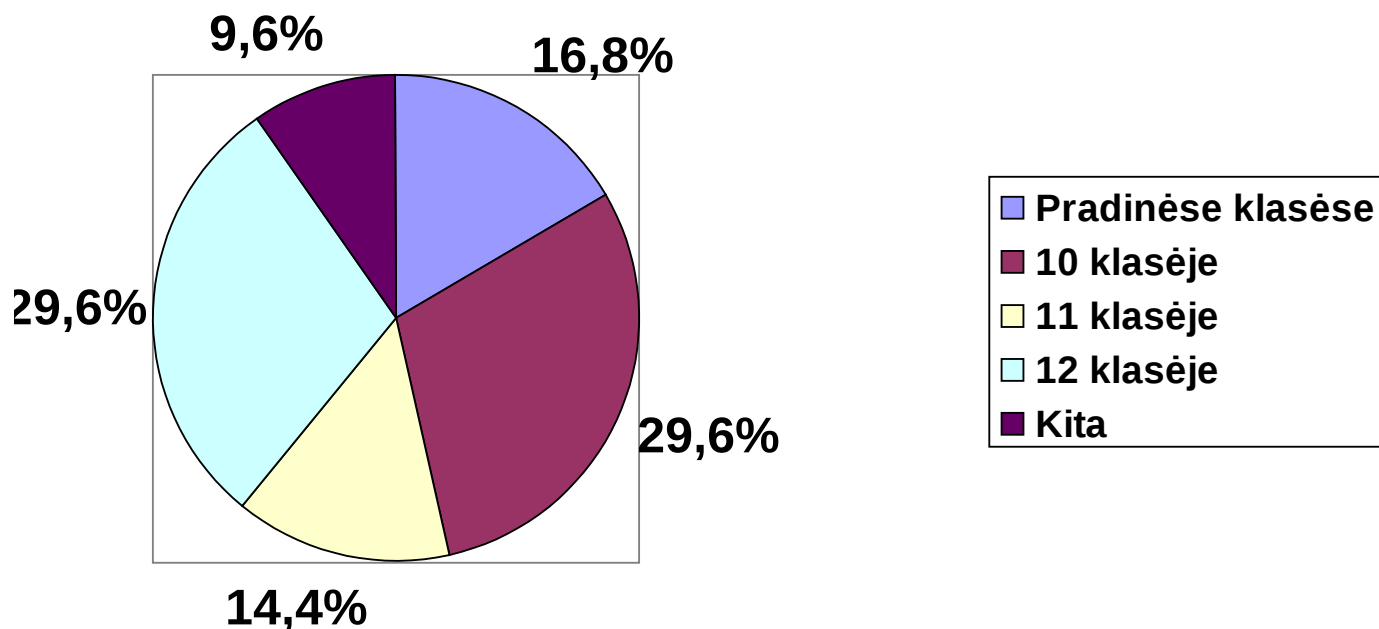
Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Pradinėse klasėse	7	4	10	21
10 klasėje	9	11	17	37
11 klasėje	6	9	3	18
12 klasėje	14	10	13	37
Kita	5	5	2	12

Profesinio apsisprendimo amžius šiuolaikiniame pasaulyje vaidina vis didesnę ir svarbesnę vaidmenį, šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kada respondentai pradėjo planuoti savo profesinį apsisprendimą. Duomenys rodo, kad galutinį apsisprendimą būti mokytoju priėmė būnant 12 arba 10 klasėje (po 37 respondentus), 21 respondentas galvojo apie mokytojo profesiją mokantis pradinėse, 18 respondentų suprato, kad nori studijuoti pedagogiką būdami 11 klasėje. Kadangi didžiosios apklaustųjų dalies amžius yra daugiau nei 51 metai, todėl tikėtina, kad įgyti mokytojo profesiją pasirinko baigiamojoje klasėje. Nemaža dalis respondentų, tiek anglų, tiek vokiečių kalbos specialistai pasirinko variantą „kita“ ir pakomentavo, kad savo profesinį apsisprendimą pasirinko „studijuojant 2 kurse“, „galiausiai būti mokytoja apsisprendžiau studijuojant pirmame kurse, visiškai kitą specialybę, tada įstojau į anglų kalbą“, „pabaigus universitetą ir įgijus filologijos bakalaurą“, „...gavau pasiūlymą dirbti anglų kalbos mokytoja, todėl dirbant teko baigti pedagogikos studijas“.

Procentinė mokytojų profesijos pasirinkimo apsisprendimo laikas atsispindi šioje diagramoje:

2 pav. Mokytojo profesijos pasirinkimas

(N=125)

Kiekvienas žmogus, siekdamas įsitvirtinti darbo rinkoje ir sėkmingai joje veikti, turėtų gerai suvokti šiandieninę darbo rinką, jos pasiūlos ir paklausos santykį ir kaitą. Tai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos pasirenkant savo asmeninės karjeros kelią. Todėl tikslinga yra išsiaiškinti respondentų nuomonę, ar jie domėjosi darbo rinkos tendencijomis, populiariausiomis profesijomis prieš pasirenkant užsienio kalbos mokytojo profesiją. Duomenys pateiti 11 lentelėje.

11 lentelė

Domėjimasis darbo rinka, profesijos populiarumu (N= 125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Taip	22	18	20	60
Ne	19	21	25	65

Analizuojant respondentų atsakymus išaiškėjo, kad vis dėlto prieš renkant užsienio kalbos mokytojo profesiją ne ypatingai domėtasi apie profesijos populiarumą ar darbo rinkoje reikalingi tokie specialistai. Tikėtina, kad vyresnio amžiaus respondentai renkant profesiją

nesidomėjo tuo, nes nebuvo ypatingas dėmesys skiriamas profesijos prestižui ar jos populiarumui, be to prieš daugiau nei 20 metų, kol Lietuva neturėjo nepriklausomybės, visus specialistus stengėsi įdarbinti, todėl respondentams nelabai rūpėjo toks veiksnys, kad po studijų nedirbs pagal specialybę. Jaunesnio amžiaus respondentai jau domėjosi darbo rinka, rinko informaciją apie trūkstamas, reikalingas specialybes, kad turėtų didesnių galimybių dirbti pagal specialybę. Be to, modernėjant visuomenei ir plečiantis informacijos tinklui ši informacija tapo prieinama kiekvienam žmogui.

2.3. Pasitenkinimo pasirinkta profesija tyrimo rezultatų analizė

Užsienio kalbų mokytojo profesijos pasirinkimą ir sėkmingas studijas, anot R. Vazonienės ir L. Danilevičienės (2004), lemia tokie motyvaciniai veiksniai, kaip įdomios paskaitos, geras užsienio kalbų žinių įvertinimas, puikūs santykiai tarp dėstytojų ir studentų, mokymosi priemonių gausa bei įvairovė. Tai padeda pamatus vėlesniam pasitenkinimui savo pasirinkta profesija. Buvo įdomu sužinoti, kaip mūsų tyrime dalyvavę užsienio kalbų specialistai vertina studijų procesą, ar studijų metu pasiteisino jų požiūris į pasirinktą profesiją. Atsakymo rezultatai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė

Mokytojų nuomonė apie studijas universitete/ institute (N= 125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Likau patenkinta (-as), viskas buvo taip, kaip tikėjausi	23	17	17	57
Mano lūkesčiai pilnai pasiteisino, gavau netgi daugiau, negu tikėjausi	2	5	9	16
Nelabai pasiteisino, bet reikėjo mokytis ir įgyti specialybę	9	7	10	26
Visiškai nepasiteisino, bet neradau geresnės išeities	2	2	5	9
Dalyko studijos pasiteisino, gaila, kad nebuvo pedagoginių dalykų, todėl dabar reikia studijuoti papildomai	5	7	4	16
Kita	-	-	-	-

Kaip matyti iš 12 lentelėje pateiktų duomenų, didžioji dalis (57 iš 125) tyrime dalyvavusių užsienio kalbų specialistų liko patenkinti savo pasirinkimu ir gavo tai, ko tikėjosi. Šį variantą rinkosi didesnę darbo stažą turintys mokytojai, kurių mokytojo profesija buvo viena iš svajonių. Viena respondentų grupė (16 asmenų) teigė, kad jie studijų metu gavo netgi daugiau, nei tikėjosi. Kita grupė susidariusi taip pat iš 16 asmenų, tai jaunų specialistų, baigusių filologiją, tačiau neturintys pedagoginio išsilavinimo džiaugėsi studijomis, tačiau apgailestavo, kad studijuojant nebuvo pedagoginių dalykų ir norint dirbti mokytoju reikia studijuoti papildomai. Nemaža dalis respondentų (26) nusivylė savo pasirinkimu („*visiškai nepasiteisino, bet neradau geresnės išeities*“). Šį variantą pasirinko tie asmenys, kurie pirmame anketos klausime pažymėjo, jog mokytojo profesiją pasirinko tik todėl, kad mažesnis stojamasis konkursas, siekdami įgyti tik aukštojo išsilavinimo diplomą arba nedirbantys pagal įgytą specialybę, kadangi jiems teko persikvalifikuoti, o tai kainavo papildomai laiko ir pinigų, todėl jaučiama nuoskauda dėl pirminio studijų pasirinkimo.

Kitu anketos klausimu išsiaiškinome užsienio kalbos mokytojų požiūrį į darbą ir su juo susijusias problemas. Atsakymo rezultatai pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

Mokytojų požiūris į darbą ir su juo susijusias problemas (N= 125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Man šis darbas patinka, jaučiu, kad mano svajonė išsipildė	22	20	19	61
Labai patinka dalykas, bet pedagoginė veikla sekasi sunkiai	14	3	8	25
Nesu patenkinta nei dalyku, nei pedagogine veikla	-	3	2	5
Nors esu mokytoja (-as), bet pagal specialybę nedirbu	3	6	13	22
Kita	2	7	3	12

Iš 13 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog beveik pusė respondentų džiaugiasi savo pasirinkta profesija ir mano, kad jų svajonė išsipildė, nors 12 lentelėje šiek tiek mažiau (57) respondentų teigė, kad apie užsienio kalbos mokytojo profesiją svajojo nuo mažens. Viena anglų kalbos mokytoja net pakomentavo ir džiaugėsi savo profesijos pasirinkimu, nes ji visada norėjo dirbti šį darbą. Antroje ir trečioje vietoje pagal pasirinkimų dažnį liko atsakymo variantai „labai

patinka dalykas, bet pedagoginė veikla sekasi sunkiai“ ir „nors esu mokytoja (-as), bet pagal specialybę nedirbu“. Šiuos atsakymų variantus žymėjo daugiausia jauni vokiečių ir anglų kalbų specialistai, kurie po bakalauro studijų įsidarbino, jiems čia viskas nauja, naujas kolektyvas, nepritapimas, trūksta profesinės patirties, be to, viena respondentė nurodė, kad sekasi pedagoginė veikla todėl sunkiai, kadangi jaučiama konkurencija kolegų tarpe. Rusų kalbos specialistai, pasirinkę atsakymo variantą „nors esu mokytoja (-as), bet pagal specialybę nedirbu“ – daugiau vyresnio amžiaus. Jų atsakymo varianto pasirinkimą nulėmė prieš gerą dvidešimtmetį pasikeitusi politinė situacija: „*Dėl etatų mažinimo ir kalbos nepopuliarumo teko atsisakyti šio darbo*“ (respondentei virš 50 metų, stažas pagal pasirinktą profesiją 11-20 metų); nemažai daliai pedagogų (ypač rusų, vokiečių kalbos) teko persikvalifikuoti, tačiau pasiliko dirbti pedagoginį darbą: „*Teko persikvalifikuoti, nes neberekėjo rusų k. mokytojų*“; (respondentui virš 50 metų, stažas pagal pasirinktą profesiją virš 20 metų) „*persikvalifikavau iš vokiečių kalbos mokytojos į socialines pedagoges*“; „*Profesija puiki, tik kalta netoliaregiška švietimo politika – rusų kalbos specialistų niekam nebereikia. Atidirbusi 15 metų buvau atleista dėl etatų mažinimo*“ (respondentei virš 50 metų); „*pagal specialybę buvo mažas darbo krūvis, maža alga, sunku išgyventi*“.

5 respondentai vis dėlto yra nepatenkinti savo pasirinkta profesija. Vienas iš respondentų nurodė: „*profesiją pasirinkti įtakojo aplinkinių spaudimas, darbe nejaučiu malonumo, neišpildau savo asmeninių lūkesčių*“. Kiti respondentai tikėtina yra nepatenkinti savo pasirinkimu, kuriems reikėjo tik aukštojo išsilavinimo diplomo.

Variantą „kita“ rinkosi respondentai, neturintys mokytojo kvalifikacijos arba visiškai nebedirbantys pedagoginio darbo. Be pedagoginio išsilavinimo, tai studijuojantys „grynąją“ filologiją, jie savo komentaruose paaiškino, jog pirmiausiai reikia baigti pedagogines studijas, kadangi bakalauro studijų metu neklausė pedagoginių ir psichologinių dalykų, nepraėjo pedagoginės praktikos. Viena vokiečių kalbos respondentė suabejojo savo pedagogikos studijų pasirinkimu: „*nors pedagoginis darbas patinka, tačiau praktikos metu susidurdama su sunkumais ir mokytojų kasdienybė nebesu tikra ar ateityje dirbsiu pedagoginį darbą, nebent suaugusiųjų švietime, aukštojoje mokykloje ar kalbų centre*“. Taip pat pedagoginiu darbu nusivylusi ir anglų kalbos respondentė, nors ir dirba mokytoja: „*Didėja nusivylimas pasirinkta profesija: probleminių mokinių gausa, darbų neapibrėžtumas, popierizmas, didžiuliai programų reikalavimai, maži atlyginimai*“.

Apibendrinant atsakymus į šiuos du klausimus išryškėjo tendencija, kad šiandieninės užsienio kalbų studijos aukštojoje mokykloje ne visada tenkina studentus dėl to, kad yra atsisakoma pedagoginių-psichologinių dalykų ir baigę tokias studijas absolventai negauna mokytojo profesinės

kvalifikacijos, dėl to turi studijuoti papildomai. Tačiau netgi tokios kliūtys beveik neįtakoja pasitenkinimo savo pasirinkta profesija, jie studijuoja toliau ir siekia įgyti mokytojo kvalifikaciją.

Sekančiu anketos bloku buvo siekiama išsiaiškinti pasitenkinimo darbo veiksniais, kadangi šis faktorius gali nulemti ar pedagogai yra atsidavę savo profesijos pašaukimui, atsiduos darbui visu 100 procentu, ar tik tiesiog vykdys užduotis, o galbūt bus priežastis keisti darbo vietą.

Pagal F. Herzberg (Herzberg, 1968) dviejų veiksnių teoriją buvo sudaryti anketos klausimai, kurie apėmė išorinius (arba higienos) ir vidinius (arba motyvacinus) veiksniais. Respondentų nuomonė atspindi 14 lentelėje:

14 lentelė

Veiksniai, skatinantys pasitenkinimą darbu (N= 125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Nuoširdus bendravimas su kolegomis, mokiniais, mokyklos bendruomene	29	27	31	87
Administracijos teikiama pagalba ir parama	15	6	11	32
Kompetentingi kolegos ir vadovai	17	13	13	43
Materialiai aprūpinta darbo vieta	11	4	13	24
Saugumas	15	14	15	44
Asmeninis tobulėjimas ir karjeros galimybės	14	11	24	49
Laisvė ir lankstumas darbinėje aplinkoje	16	14	17	47
Darbo krūvis atitinkantis asmeninius reikalavimus	8	6	10	24
Darbas atitinkantis asmeninius lūkesčius, teikiantis pasididžiavimą	30	27	27	84
Kita	1	1	4	6

Daugiau kaip pusė respondentų pažymėjo, kad jiems pasitenkinimą darbu lemia nuoširdus bendravimas su kolegomis, mokiniais ir visa mokyklos bendruomene. Tai atspindi vieną iš išorinių veiksnių. Nedideliu skirtumu antroje vietoje pagal respondentų pasirinkimą (84) liko „darbas, atitinkantis asmeninius lūkesčius, teikiantis pasididžiavimą“. Šį pasirinkimą respondentai įvardijo

kaip vieną iš pasitenkinimo darbu veiksnių, kuris priskiriamas vidiniams veiksniams, asmeniniams laimėjimams.

Panašiai pasiskirstė kiti pasirinkimo variantai: respondentams svarbu saugumas, asmeninis tobulėjimas ir karjeros siekimo galimybės, laisvė ir lankstumas darbinėje aplinkoje, kompetentingi kolegos ir vadovai.

Taip pat respondentams svarbus veiksnys, skatinantis pasitenkinimą darbu - gaunama pagalba ir parama iš administracijos (32 respondentai).

Vienodą pedagogų pasirinkimų skaičių ir vieną iš mažiausiai surinktų variantų yra „materialiai aprūpinta darbo vieta“ ir „darbo krūvis atitinkantis asmeninius reikalavimus“. Tai veiksniai, kurie pagal F. Herzberg (Herzberg, 1968) priskiriami išoriniams arba higienos veiksniams. Jie yra ne tokie svarbūs pedagogams, kaip anksčiau išvardyti veiksniai.

4 rusų ir po vieną anglų ir vokiečių kalbų mokytojai pateikė savo variantus, kuriuos įvardijo, kaip svarbius veiksnius, skatinančius pasitenkinimą darbu. Anglų kalbos specialistas pastebėjo: *„jeigu darbas patinka, dažniausiai ir nepastebima kas teikia pasitenkinimą. Apskritai – darbas teikia malonumą“*. Šiai nuomonei pritarė ir du rusų kalbos specialistai, kurie dar pridūrė, kad pasitenkinimą darbu dar lemia *„užtikrintai dirbti pagal specialybę, kadangi to buvo siekiama“*. Viena rusų kalbos mokytoja vieną iš veiksnių pažymėjo, jog turėtų būti nedidelės grupės, kurios mokytųsi užsienio kalbos: *„nedidesnė nei 20 moksleivių grupė“*. Vokiečių ir rusų kalbos mokytojos džiaugėsi savo pasirinkimu – pedagoginiu darbu ir pasidalina savo džiaugsmu: *„jeigu esi ‚savose rogėse‘, nepastebi jokių darbo trūkumų“*; *„mėgstu savo darbą, pasirinktą specialybę, neįsivaizduoju savęs kitame darbe“*.

Apibendrinant šiuos duomenis, būtų galima teigti, kad užsienio kalbų specialistams yra panašiai svarbūs tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai, skatinantys pasitenkinimą darbu, ypatingai svarbūs nuoširdus bendravimas ir geri santykiai tarp kolegų, vadovų, administracijos, mokinių ir visos bendruomenės.

Sekančiu klausimu buvo siekiama analogiškai išsiaiškinti veiksnius, kurie pagal užsienio kalbų mokytojus lemia nepasitenkinimą darbu. Rezultatai pavaizduoti 15 lentelėje.

Veiksniai, lemiantys nepasitenkinimą darbu (N= 125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso
Materialiai neaprūpinta darbo vieta	12	12	16	40
Menkos galimybės karjeros plėtojimui	13	10	11	34
Mažas atlyginimas	28	20	29	77
Didelė kontrolė iš vadovų pusės	9	7	17	41
Per dideli reikalavimai, atsakomybė	17	13	7	37
Darbo krūvis	12	8	9	29
Prasti santykiai tarp kolegų, administracijos	22	17	14	53
Kita	2	6	8	16

Didžioji dalis respondentų (77 iš 125) pažymėjo, jog mažas atlyginimas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių nepasitenkinimą darbu.

Kaip ir buvo galima tikėtis, nemaža dalis respondentų (53) pažymėjo, jog prasti santykiai tarp kolegų ir administracijos neigiamai veikia pasitenkinimą darbu, kadangi prieš tai buvusiam klausime pedagogai pripažino, kad teigiama darbinė atmosfera, geri santykiai vis dėlto yra svarbūs gerai jaustis darbe.

Dalį respondentų neigiamai veikia stipri vadovų kontrolė, jaučiama įtampa, sumažėja pasitenkinimas profesine veikla darbinėje aplinkoje, taip pat materialiai neaprūpinta darbo vieta neišpildo lūkesčių, negali reikiamai perteikti dėstomą informaciją, todėl šiuos veiksnius rinkosi pedagogai.

Panašiai užsienio kalbos mokytojai vertina ir įvardija kaip neigiamus veiksnius, lemiančius pasitenkinimą darbu – menkos karjeros plėtojimo galimybės bei darbu keliami dideli reikalavimai ir atsakomybė.

Nedidelė dalis respondentų (29) pažymėjo, jog darbo krūvis taip pat priklauso veiksniams, kurie lemia nepasitenkinimą darbu.

2 anglų, 6 vokiečių ir 8 rusų kalbų mokytojai pasirinko variantą „kita“ ir išvardija savo variantus. Jauna anglų kalbos specialistė nurodo, jog arši vidinė konkurencija ir nepasitikėjimas jaunu specialistu menkina pasitenkinimą darbu ir profesija. Dažnas variantas tarp visų trijų užsienio kalbų specialistų buvo toks, jog jeigu dirbamas nemielas darbas, kuris netenkina asmeninių lūkesčių, neteikia džiaugsmo, o tik dirbama „iš reikalo“, jis niekada neteiks pasitenkinimą. Rusų ir vokiečių kalbų specialistai pastebėjo, jog vienas iš veiksnių, kurie lemia nepasitenkinimą darbu yra asmeninės savybės, trukdančios darbui, fizinė sveikata bei amžius. Net dvi rusų kalbos mokytojos išreiškė nesaugumo jausmą: *„trūksta saugumo, nesi garantuotas, kad susidarys reikiamas darbo krūvis“*. Jaunoms rusų kalbos specialistėms darbe trūksta galimybės savirealizacijai, tobulėjimo, dideli reikalavimai, darbas su didelėmis grupėmis. Vyresnio amžiaus rusų kalbos mokytoja išreiškė nusivylimą dėl mokinių abejingumo mokytis ir tai įvardija kaip nepasitenkinimo darbu veiksnium: *„daugelio mokinių nenoras mokytis, motyvacijos stoka, kai kurių mokinių nekultūringumas, netinkamas elgesys tiek mokykloje, tiek kitoje aplinkoje (nepagarba vyresniam, rūkymas ir kt.)*.

Apibendrinant veiksnius, lemiančius pasitenkinimą arba priešingai – nepasitenkinimą darbu būtų galima teigti, kad dirbant mėgstamą darbą, turint gerą kolektyvą, nuoširdžius tarpusavio santykius, teigiamą atmosferą bendraujant su vadovais, kuomet nejaučiama nei konkurencija, nei nepasitikėjimas, tuomet darbuotojas atsiduoda visu 100 procentu darbinei veiklai, o tai atsiliepia visos organizacijos naudai, ypatingai perduodamos teigiamos emocijos, patirtis ir žinios mokiniams. Ir priešingai – jei darbe bus jaučiama įtampa, nuolatinė trintis, tuomet organizacija gali netekti gerų savo srities specialistų, vien dėl to, kad nebuvo suteikiamos palankios darbo sąlygos, neužkertamas kelias „protų nutekėjimui“. Nors mažas atlyginimas buvo įvardintas vienas iš svarbiausių neigiamų faktorių, tačiau mokytojai masiškai nebėga dirbti ten, kur mokama daugiau, o toliau tęsia savo darbą, kadangi, vieniems – svajonės išsipildymas.

Kitu anketos bloku „Profesinės karjeros veiksniai“ buvo siekiama išsiaiškinti tam tikrus veiksnius, kurie lemia profesijos pasirinkimą. Pirmuoju šio bloku klausimu buvo siekiama išsiaiškinti užsienio kalbos mokytojų nuomonę, nuo kokio amžiaus reikėtų ruošti profesinei karjerai. Duomenys pateikti 16 lentelėje.

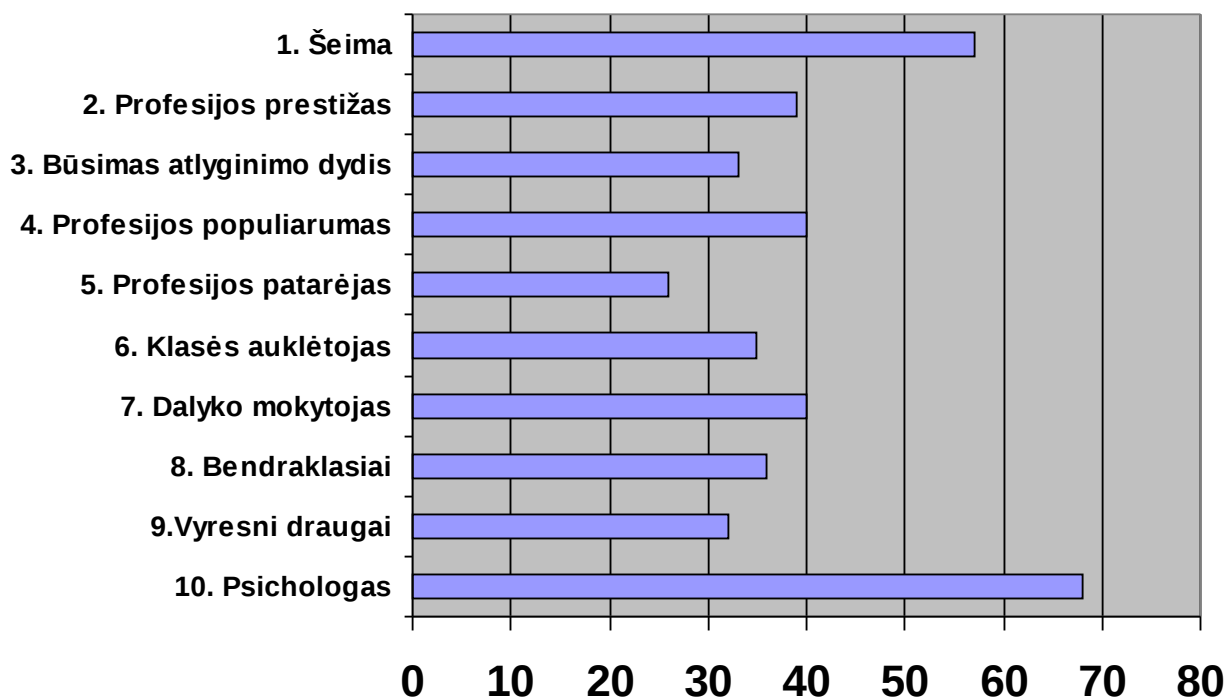
Ruošimasis profesinei karjerai (N=125)

Atsakymų variantai	Anglų k. (n=41)	Vokiečių k. (n=39)	Rusų k. (n=45)	Iš viso	
				N	%
Darželyje	11	8	9	28	22,4
Pradinėse klasėse	6	14	11	31	24,8
Pagrindinėje mokykloje	17	10	12	39	31,2
Vidurinėje mokykloje	4	6	11	21	16,8
Pabaigus vidurinę mokyklą	3	1	2	6	4,8
Įgijus specialybę	-	-	-	-	0
Pradėjus dirbti	-	-	-	-	0

Didžioji dalis respondentų (39) užsienio kalbos mokytojų mano, jog ruoštis profesinei karjerai tinkamiausia mokantis 5-10 klasėse ir tik ketvirtadalis respondentų (21), nors didžioji dalis pedagogų į anketos klausimą „kokio amžiaus jau žinojote, kad rinksitės mokytojo profesiją“ atsakė, kad jie apie profesijos pasirinkimą jau žinojo mokantis 10-12 klasėje, jų nuomone, dabar reikia apsispręsti kuo anksčiau, todėl 25 procentai respondentų nurodė, jog apie profesiją reikėtų galvoti besimokant pradinėse klasėse ir net darželyje (22 procentai). mažiausia dalis pedagogų mano, jog apie profesinę karjerą, profesijos pasirinkimą reikėtų mąstyti pabaigus vidurinę. Nei vienas respondentas nepažymėjo, kad pirmiausia įgijus ar pradėjus dirbti galvoti apie profesinę karjerą.

Profesijos pasirinkimą sąlygoja įvairūs veiksniai. Todėl buvo pasidomėta, kokie išoriniai veiksniai lemia mokinių profesinį pasirinkimą. Gauti duomenys iliustruoti 3 paveiksle:

3 pav. Išorinių veiksnių, kurie įtakoja profesinį pasirinkimą, vertinimas (N=125)

Užsienio kalbų mokytojų pasirinkimai pasiskirstė gana panašiai, tačiau mokytojai dideliu skirtumu nuo kitų variantų (68) sutiko su ta nuomone, jog šeima labiausiai įtakoja jaunuolio profesinį apsisprendimą, vaikai jaučia mažesnę nerimą, kai tėvai palaiko profesiniame pasirinkime (Ustinavičiūtė ir kt. 2011). todėl šiam veiksniui skiriama pirma vieta pagal reikšmingumą. Antrą vietą pedagogai skyrė profesijos prestižui, 39 iš 125 pedagogų. Trečdalis mokytojų mano, kad jaunuoliai renkasi profesiją pagal būsimą atlyginimo dydį, tačiau tai nėra taip svarbu kaip šeimos įtaka. Profesijos populiarumas taip pat yra įvardijamas kaip svarbus išorinis veiksnys, jam skiriama 4 vieta pagal reikšmingumą. 5 vietoje atsidūrė profesijos patarėjas, kuris mokykloje yra vienas iš pagrindinių informacijos šaltinių studijų klausimais. Klasės auklėtojas yra vis dėlto didesnis autoritetas, kuris galėtų nulemti profesijos pasirinkimą nei dalyko mokytojas, atitinkamai klasės auklėtojas yra 6 vietoje, o dalyko mokytojas šiek tiek žemiau – 7. Bendraklasiai ir vyresni draugai taip pat įvardijami kaip išoriniai veiksniai, kurie įtakoja profesijos pasirinkimą. Didžioji mokytojų dalis (68) mano, jog psichologo pagalba mažiausiai veikia jaunuolio pasirinkimą, todėl šiam veiksniui buvo skiriama paskutinė vieta. Tai parodo menką jų įtaką moksleivių profesiniam apsisprendimui.

2. 4. Pedagogų patarimai, besirenkantiems mokytojo profesiją

Teorinėje darbo dalyje buvo kalbama apie tai, kad užsienio kalbų mokytojo profesijos, kaip ir kitų profesijų atstovų, pasirinkimą sąlygoja kitų žmonių nuomonė – geranoriški patarimai ar net spaudimas (tai siejama su noru išsaugoti šeimos tradicijas ar geresnio atlyginimo, prestižinės profesijos siekimas) (Rajeckas, 1986; Jakavičius, Juška, 1996; Rupšienė, 2000). Mūsų tyrime dalyvavusiems respondentams buvo pateiktas atviras klausimas, kuriame jie galėjo išsakyti savo nuomonę apie profesijos pasirinkimą, t. y. patarti tiems, kurie norėtų rinktis užsienio kalbos mokytojo profesiją, sėkmingai dirbti ir jausti pasitenkinimą savo darbu. Įgytas išsilavinimas, profesinė ir gyvenimiškoji patirtis leido jiems teikti savo pasiūlymus. Atlikus jų atsakymų kokybinę analizę, išsakytos mintys sugrupuotos į kategorijas pagal psichologinius, pedagoginius ir socialinius-ekonominius profesijos rinkimosi veiksnius. Šias kategorijas atitinkančios subkategorijos ir jas iliustruojantys teiginiai pateikti 17 - 19 lentelėse.

Išanalizavus atsakymus išryškėjo, jog didžiąją dalį respondentų patarimų sąlyginai galima priskirti **psichologinių** profesijos pasirinkimo veiksnių grupei (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Pedagogų atsakymuose išryškėję psichologiniai profesijos rinkimosi veiksniai (N= 34)

Subkategorija, atskleidžianti profesijos pasirinkimo motyvą	Teiginiai, įrodantys kategoriją
Individo poreikiai, interesai, polinkiai, nusiteikimas.	„Rinkdamiesi pedagogo profesiją, turite būti tikri, kad galėsite dirbti pedagoginį darbą. Darbas su vaikais – atsakingas, sunkus ir ne visuomet duodantis norimų rezultatų“; „Rinktis profesiją labai atsakingai, nes šis darbas reikalauja ne tik meilės vaikams, bet ir kitų savybių. Patarčiau atkakliai siekti užsibrėžtų tikslų siekiant mokytojo profesijos“; „Reikia labai tikėti savo pasirinkimu, kiekvienas jaunas žmogus turi jausti, kur linksta jo širdis. Mokytojas turi būti iš pašaukimo, o ne todėl, kad „niekur neįstojo““; „Nors – jei yra noro būti mokytoju, tegul būna. Juk kitaip mokytojai išnyktų kaip specialybė“; „Rinktis tik tuo atveju, kai nekyla jokių abejonių dėl darbo“; „... reikia pašaukimo būti juo“; „Turi būti pašaukimas, reikia talento“; „Apsvarstykite gerai pasirinkimą – tai daug kantrybės, atsakomybės reikalaujantis darbas“; „Jeigu mano, kad turi pašaukimą – tegu renkasi. Gerų, tikrų mokytojų niekada nebus per daug“; „Jei jaučiate pašaukimą dirbti su jaunimu ir nebijote sunkumų – pirmyn į pedagogines studijas“; „Jaunimui patarčiau visiškai įsitikinti, kad nori tapti mokytoju“; „Reikia mylėti vaikus, pasišvęsti darbui“; „Turėtų

	<p>atsakyti sau, ar patinka bendrauti su jaunimu, ar patinka būti mokykloje, ar nesi abejingas visų mūsų ateičiai“; „Turėtų studijuoti tie asmenys, kurie tikrai nori dirbti mokytoju, o ne dėl išsilavinimo“; „Pirmiausia moksleivis turėtų apsispręsti, ar jis tikrai nori būti mokytoju“; Jaunimas pats turi savarankiškai rinktis profesiją, jeigu pats nori būti mokytoju, tegul studijuoja, o ne klausyti tėvų ar kitų nuomonių“.</p>
Bendrieji ir specialieji gebėjimai, intelektas.	<p>„Būkite tikri, kad teks daug dirbti, ne tik mokyti vaikus, bet ir pačiam mokytis, norėti atrasti, sužinoti, pritaikyti“; „Mokytojo profesija reikalauja ne tik pedagoginių žinių, kurios įgijamos studijų metu“; „Mokytojo profesiją patarčiau pasirinkti motyvuotiems dirbti su vaikais, paaugliais ir jaunimu abiturientams, nes tai yra atsakingas ir pasiaukojantis darbas, reikalaujantis kūrybiškumo, iniciatyvumo, altruizmo, atvirumo nuolatinei kaitai ir daug kitų savybių“.</p> <p>„Turėti noro dirbti mokytoju, bendrauti su jaunais žmonėmis“; „Mokytojo profesija labai įdomi, bet labai atsakinga. Būsimieji mokytojai turi būti kūrybingi, būti nusiteikę nuolatos keistis, gerai žinoti ir mėgti savo dalyką, mokėti lengvai perteikti žinias vaikams“.</p>
Vertybinės orientacijos, charakteris.	<p>„... reikia ... mokėti priimti atsakomybę, mylėti savo darbą. Jeigu į šiuos ir panašius klausimus atsakoma teigiamai tada galėtų bandyti būti mokytoju“; „... taip pat labai svarbu suprasti kitus, būti empatiškam kantriam“; „Jeigu yra tvirtai nusprendę, tegul studijuoja, bet tai nepaprastas darbas, reikalaujantis daug pedagoginių žinių, nuolatinio tobulėjimo, o ne tik dešimtukų ar dvejetų rašymas“ „Svarbiausia jaunimui patarčiau susimąstyti, ar jie bus pajėgūs suvaldyti mokinius, ar turi savyje lyderio savybių“;</p> <p>„Jei iš prigimties esate lyderis, mėgstate būti dėmesio centre, turite organizacinių gebėjimų ir mylite žmones bei permainas – jūs pasirinkote teisingą kelią“.</p>

Tarp psichologinių profesijos rinkimosi veiksnių daugiausia yra įvardijami individo poreikiai, polinkiai, interesai, jo nusiteikimas. Respondentų nuomone, svarbiausia – **tvirtas individo nusistatymas savo pasirinktos profesijos atžvilgiu** („Reikia labai tikėti savo pasirinkimu, kiekvienas jaunas žmogus turi jausti, kur linksta jo širdis“; Turėtų studijuoti tie asmenys, kurie tikrai nori dirbti mokytoju, o ne dėl išsilavinimo“; „Rinktis tik tuo atveju, kai nekyla jokių abejonių dėl darbo“) bei **pašaukimas tokiam darbui** („Turi būti pašaukimas, reikia talento“; „... reikia pašaukimo būti juo“), **meilė vaikams** („Reikia mylėti vaikus“; „... šis darbas reikalauja ne tik meilės vaikams“; „... atsakyti sau, ar patinka bendrauti su jaunimu“). Viena respondentė, kuri teigė jautusi šeimos narių spaudimą dėl profesijos pasirinkimo, pataria būsimiesiems užsienio kalbų mokytojams: „Jaunimas pats turi savarankiškai rinktis profesiją, jeigu pats nori būti mokytoju, tegul studijuoja, o ne klausyti tėvų ar kitų nuomonių“. Be to, labai svarbūs **bendrieji ir specialieji gebėjimai**, ypač **komunikaciniai, vadybiniai, ir intelektas**

(„Turėti noro dirbti mokytoju, bendrauti su jaunais žmonėmis“; „Mokytojo profesiją patarčiau pasirinkti motyvuotiems dirbti su vaikais, paaugliais ir jaunimu abiturientams, nes tai yra atsakingas ir pasiaukojantis darbas, reikalaujantis kūrybiškumo, iniciatyvumo, altruizmo, atvirumo nuolatinei kaitai ir daug kitų savybių“; Būsimieji mokytojai turi būti kūrybingi, būti nusiteikę nuolatos keistis, gerai žinoti ir mėgti savo dalyką, mokėti lengvai perteikti žinias vaikams“). Net keli respondentai pataria pagalvoti dėl savo **charakterio savybių, gebėjimo valdyti kitus ir būti lyderiu** („... patarčiau susimąstyti, ar jie bus pajėgūs suvaldyti mokinius, ar turi savyje lyderio savybių“; „Jei iš prigimties esate lyderis, mėgstate būti dėmesio centre, turite organizacinių gebėjimų ir mylite žmones bei permainas – jūs pasirinkote teisingą kelią“), mokėti **įsijausti į kitų jausmus ir išgyvenimus** („... labai svarbu suprasti kitus, būti empatiškam, kantriam“ „...tai yra atsakingas ir pasiaukojantis darbas, reikalaujantis ... altruizmo“). Pedagogas turi pasižymėti tvirtu charakteriu ir dėl to, jog ne visada pasirinkta profesija atneša tik pasitenkinimą, kartais tenka nugalėti nusivylimą ir nesėkmes („... Darbas su vaikais – atsakingas, sunkus ir ne visuomet duodantis norimų rezultatų“).

Apibendrinant psichologinių profesijos pasirinkimo veiksnių grupei priklausančius atsakymus galima teigti, jog pagrindinis veiksnys, lemiantis profesijos pasirinkimą, yra paties asmens apsisprendimas, jo pozityvus nusistatymas profesijos atžvilgiu. Tik tvirtai žinodamas, ko nori, gali tikėtis, jog pasirinkta profesija tikrai tenkins, sudarys galimybes tobulėti, pilnai atsiskleisti ne tik profesinėje, bet ir visuomeninėje, kultūrinėje, socialinėje sferose.

Gana svarbūs yra mokytojų atsakymuose išryškėję **pedagoginiai** veiksniai, kurie pateikiami 18 lentelėje:

Pedagogų atsakymuose išryškėję pedagoginiai profesijos rinkimosi veiksniai (N= 34)

Subkategorija, atskleidžianti profesijos pasirinkimo motyvą	Teiginiai, įrodantys kategoriją
Mokyklos ir mokytojo įtaka.	„... baigiamosiose klasėse reikėtų atkreipti ypatingą dėmesį į pedagogo veiklą, gal būt asmeniškai pasiteirauti mokytojų apie jų darbo specifiką, esant galimybei pasikonsultuoti su specialistu“; „Pradžioje atkreipti dėmesį į darbo specifiką, tinkamai ruoštis dar mokantis mokykloje / gimnazijoje“; „Tai jau ne tik profesija, tai – gyvenimo būdas. Ir reikia nusiteikti tam, kad visą gyvenimą reikės mokytis pačiam (matau, kaip tai daro mama mokytoja)“; „Mokytoja pati turi būti asmenybė, pavyzdys. Mokytojo darbas nesibaigia, pasibaigus pamokoms – tai būsimi mokytojai turi įvertinti prieš renkantis šią profesiją“. „1. Reikia praktiškai pamėginti suplanuoti savo pamokas ir jas praveisti. Tada pajusite, ar jums patinka šis darbas, ar turite kantrybės ir žinių. 2. Reikia nebijoti klausti patarimo patyrusių kolegų. Taip pat stebėti jų pamokas“; „...patarčiau pasikalbėti su mokytojais apie šio darbo privalumus ir trūkumus, pasitarti su karjeros konsultantais ir pasirinkti tinkamą mokymosi instituciją“; „11-12 klasėje paieškoti galimybes, galbūt su dalyko mokytoju pasikalbant, jog leistų suplanuoti pamokas, mokytojui prižiūrint pačiam praveisti keletą, išklaudyti mokytojo nuomonę“; „siūlyčiau prieš renkantis profesiją, jeigu yra įmanoma, atlikti mėnesio praktiką mokykloje, kad susidarytų vaizdą apie mokytojo darbo kasdienybę“.
Ugdymo rezultatai (žinios, gebėjimai, vertybės).	„Taip pat svarbu mylėti pasirinktą kalbą“; „... lavinti bendravimo įgūdžius, domėtis naujovėmis pedagoginėje srityje“; „Labai rimtai domėtis pedagoginėmis žiniomis“; „... nuolat tobulėti profesinėje veikloje“.

Anketos pradžioje respondentams buvo pateiktas klausimas, apie profesijos pasirinkimo motyvus. Kaip rodo 9 lentelėje pateikti duomenys, nemaža dalis tyrime dalyvavusių mokytojų, nurodydami savo profesijos pasirinkimo motyvą, pažymėjo **norą būti panašiam į savo užsienio kalbos mokytoją**. Šį veiksnių mokytojai mini ir teikdami pasiūlymus būsimiems užsienio kalbų specialistams („... asmeniškai pasiteirauti mokytojų apie jų darbo specifiką, esant galimybei pasikonsultuoti su specialistu“; „Mokytoja pati turi būti asmenybė, pavyzdys“; „Reikia nebijoti klausti patarimo patyrusių kolegų. Taip pat stebėti jų pamokas“). Patariama ne tik **domėtis pedagoginio darbo specifika**, bet ir **pačiam pabandyti** („Reikia praktiškai pamėginti suplanuoti savo pamokas ir jas praveisti. Tada pajusite, ar jums patinka šis darbas, ar turite kantrybės ir žinių“). Šiuolaikinėje mokykloje yra labai gražus tokios veiklos pavyzdys – Mokytojo diena, kada mokiniai gali pavaduoti mokytojus, praveisti pamokas ir nors trumpam įsijausti į mokytojo profesiją.

Tuo pačiu respondentai lyg ir perspėja, kad mokytojo darbas neapsiriboja nustatytais darbo valandomis („*Tai jau ne tik profesija, tai – gyvenimo būdas. Ir reikia nusiteikti tam, kad visą gyvenimą reikės mokytis pačiam (matau, kaip tai daro mama mokytoja)*“; „*Mokytojo darbas nesibaigia, pasibaigus pamokoms – tai būsimi mokytojai turi įvertinti prieš renkantis šią profesiją*“). Greta mokytojo asmeninio pavyzdžio labai svarbūs **pedagoginiai gebėjimai ir žinios** šioje srityje (mūsų atveju – kalbiniai gebėjimai, sociokultūrinė ir tarpkultūrinė kompetencijos (Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys, 2008)) („... svarbu mylėti pasirinktą kalbą“; „... lavinti bendravimo įgūdžius, domėtis naujovėmis pedagoginėje srityje“; „*Labai rimtai domėtis pedagoginėmis žiniomis*“; „... nuolat tobulėti profesinėje veikloje“).

Pedagoginių profesijos rinkimosi veiksmų grupėje didžiausias respondentų dėmesys buvo skiriamas mokytojo asmenybei, jo pavyzdžiui. Įdomu pastebėti tai, kad šiuo atveju mokytojo vaidmuo yra svarbesnis, nei tėvų, kas išryškėjo analizuojant **socialinius-ekonominius** veiksmus. Jų įtaka profesijos pasirinkimui respondentų patarimuose buvo mažiausia (žr. 19 lentelę).

19 lentelė

Pedagogų atsakymuose išryškėję socialiniai-ekonominiai profesijos rinkimosi veiksniai (N= 34)

Subkategorija, atskleidžianti profesijos pasirinkimo motyvą	Teiginiai, įrodantys kategoriją
Gyvenamoji aplinka, socialinė, ekonominė bei kultūrinė šeimos padėtis, tėvų profesija ir užimamos pareigos	„Pažiūrėkite į šalies situaciją, ir ar reikia jai dar jaunų specialistų, kai pensininkai užėmę darbo vietas?“; „Reikėtų išklausti tėvų patarimus ir nuomonę, savikritiškai įvertinti ar iš mokytojo atlyginimo bus galima išlaikyti šeimą“; „Paieškoti giminėje pedagoginių šaknų, galbūt tai ir bus ženklas, kad verta rinktis mokytojo profesiją“; „Domėtis studijų kokybe ir pasiūla, kad būtų galima baigus studijas turėti mokytojo kvalifikacijos laipsnį. Nepabijoti studijuoti kitame mieste pvz.: Vilniaus pedagoginiame universitete“.
Draugų ir bendraamžių nuomonė.	„Reikėtų pabendrauti su jau baigusiais tą dalyką jaunais specialistais, kokia jų nuomonė apie studijas, pedagoginį darbą. Jaunimas jaunimą supranta“; „Paieškoti draugų rate esamų pedagogų, kurie nuoširdžiai papasakotų apie visus sunkumus, privalumus šio darbo, o ne tik paišytų teigiamomis arba neigiamomis spalvomis apie mokytojo darbą“.
Profesinio orientavimo poveikis mokslo ir technikos pažanga.	„Renkantis profesiją reikia sekti darbo rinkos tendencijas“; „Mokytojo profesija šiuo metu yra nelabai populiari, mokytojų kolektyvas sensta, todėl siūlyčiau jaunimui rinktis perspektyvesnes profesijas“; „Turėtų kreiptis į ŠU karjeros centrą dar besimokant vidurinėje, kad sužinotų pedagoginio darbo tendencijas, jei nedings noras – tegul studijuoja“; „Patarčiau dar kartą viską apgalvoti, pamatyti ateities perspektyvas dirbant mokytoju“; „Rinktis tik tokį

	<p>dalyką, kuris visada turėjo ir turės paklausą, t. y. matematiką, lietuvių k., istoriją ir t. t.“; „Labai gerai išsistudijuoti darbo rinkos poreikius ir pagalvoti dėl mokytojo profesijos – ar ji bereikalinga? Gal universitetai galėtų rengti dvigubas specialybes, jei negausi darbo pagal vieną, gal pasiseks su kita. Juk buvo anksčiau tokios. Labai sveikintina, kai užsienio kalbų mokytojo profesiją renkasi užsienyje pagyvenę jauni žmonės, nes jie turi svetimos kalbos praktinių mokėjimų. Tie jaunuoliai, kurie išvyksta į užsienį, užsidirba ten pinigų, grįžę galėtų rinktis tokias studijas. Tai labai gera gyvenimo mokykla. Jų praktinės kalbos žinios kartais geresnės, negu kai kurių dėstytojų“.</p>
--	---

Tik keli respondentai savo patarimuose išsakė minties apie tai, jog renkantis profesiją reikėtų atsižvelgti ir į tėvų ekonominę ar kultūrinę padėtį, užimamas pareigas, paieškoti pedagogų giminės tarpe: „Reikėtų išklausti tėvų patarimus ir nuomonę, savikritiškai įvertinti ar iš mokytojo atlyginimo bus galima išlaikyti šeimą“; „Paieškoti giminėje pedagoginių šaknų, galbūt tai ir bus ženklas, kad verta rinktis mokytojo profesiją“; Vienas respondentas išsakė abejones dėl jaunų pedagogų ateities: „Pažiūrėkite į šalies situaciją, ir ar reikia jai dar jaunų specialistų, kai pensininkai užėmę darbo vietas?“ Tačiau kartu ir padrąsina jaunimą nebijoti studijuoti toliau nuo savo namų, kad tik būtų maksimaliai išnaudotos galimybės laiko ir pinigų atžvilgiu: „Domėtis studijų kokybe ir pasiūla, kad būtų galima baigus studijas turėti mokytojo kvalifikacijos laipsnį. Nepabijoti studijuoti kitame mieste pvz.: Vilniaus pedagoginiame universitete“. Pedagogai rekomenduoja bendrauti ir klausytis darbo specifikos tų, kurie jau turi nemažą darbinę patirtį, o jaunų specialistų, kurie labiau supranta savo bendraamžius, jų baimes: „Reikėtų pabendrauti su jau baigusiais tą dalyką jaunais specialistais, kokia jų nuomonė apie studijas, pedagoginį darbą. Jaunimas jaunimą supranta“; ir vis dėlto rasti „aukso vidurį“, nesurinkti visos juodos ar rožinės informacijos apie darbą: „Paieškoti draugų rate esamų pedagogų, kurie nuoširdžiai papasakotų apie visus sunkumus, privalumus šio darbo, o ne tik paišytą teigiamomis arba neigiamomis spalvomis apie mokytojo darbą“. Pasikeitusi socialinė ekonominė situacija įvedė savo pataisas ir į profesijos rinkimąsi: dabar rekomenduojama **atsižvelgti į darbo rinkos tendencijas** („Renkantis profesiją reikia sekti darbo rinkos tendencijas“), **pasinaudoti karjeros centrų paslaugomis ir patarimais** („Turėtų kreiptis į ŠU karjeros centrą dar besimokant vidurinėje, kad sužinotų pedagoginio darbo tendencijas“). Viena vyresnio amžiaus specialistė išsako gana pesimistinę mintį: „Labai gerai išsistudijuoti darbo rinkos poreikius ir pagalvoti dėl mokytojo profesijos – ar ji bereikalinga?“. Šiai subkategorijai iliustruoti taip pat priskyrimė ir tokius palinkėjimus užsienio kalbos specialistus ruošiančioms aukštosioms mokykloms:

- „... Gal universitetai galėtų rengti dvigubas specialybes, jei negausi darbo pagal vieną, gal pasiseks su kita. Juk buvo anksčiau tokios“ (ši palinkėjimą išsakė dvigubą specialybę (lietuvių-vokiečių k.) baigusi pedagogė);
- „Labai sveikintina, kai užsienio kalbų mokytojo profesiją renkasi užsienyje pagyvenę jauni žmonės, nes jie turi svetimos kalbos praktinių mokėjimų. Tie jaunuoliai, kurie išvyksta į užsienį, užsidirba ten pinigų, grįžę galėtų rinktis tokias studijas. Tai labai gera gyvenimo mokykla. Jų praktinės kalbos žinios kartais geresnės, negu kai kurių dėstytojų“.

Dar vienas, matyt, iš savo patirties paimtas palinkėjimas (rašė specialistė, baigusi vokiečių kalbą) - „Rinktis tik tokį dalyką, kuris visada turėjo ir turės paklausą, t. y. matematiką, lietuvių k., istoriją ir t. t.“. Tačiau ji turbūt nepagalvojo ar neturėjo informacijos apie tai, kad ir šių specialybių programos nebesurenka pakankamo studentų skaičiaus arba studentai rengiami be pedagoginių ir psichologinių disciplinų ir be papildomų studijų negali dirbti mokykloje.

Apibendrinant respondentų mintis, susijusias su socialinių-ekonominių profesijos rinkimosi veiksmų grupe, galima teigti, kad jaunas žmogus turi orientotis esamo laikmečio situacijoje ir numatyti ateities prognozes, kas iš tiesų yra labai sunku. Gal dėl to šiandieninis jaunimas neretai nusivilia įgyta profesija, o gautas diplomas padedamas į stalčių. Lieka tik džiaugtis tais atvejais, kai jauni žmonės persikvalifikuoja, įgyja antrą ar net trečią specialybę. Tokiu būdu jiems atsiveria platesnės galimybės savirealizacijai.

IŠVADOS

1. Bendri mokymosi ir profesijos pasirinkimo motyvacijos klausimai teoriniuose pedagoginiuose ir psichologiniuose darbuose išnagrinėti plačiai, tačiau apie užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvus medžiagos nėra daug. Mokslininkai rekomenduoja profesijos pasirinkimą sieti su būsimo darbo perspektyvomis, o užsienio kalbų mokytojams – tai galimybė sėkmingai siekti karjeros, vartoti užsienio kalbas praktiškai tiek savo šalyje, tiek užsienyje, galimybė plėsti akiratį.
2. Tyrime dalyvavusių užsienio kalbų mokytojų profesijos pasirinkimo motyvaciją daugeliu atvejų lemia individualieji, bendrieji pedagoginiai ir psichologiniai motyvai: gebėjimai, polinkiai, artimi žmonės (dažniausiai – tėvai mokytojai) ir mokytojai; pozityvi nuostata pasirinktos profesijos atžvilgiu, kai apie ją buvo svajojama nuo mažens, manoma, kad tai prestižinė profesija.
3. Mokytojų profesinis apsisprendimas buvo priimtas besimokant 10 – 12 klasėse, tačiau nesidomint tuometinėmis darbo rinkos tendencijomis.
4. Pasirinktos studijos universitete / institute didžiosios dalies respondentų nuomone pilnai pasitvirtino. Pasitenkinimas pasirinkta profesija šiek tiek mažesnis, negu pasitenkinimas studijomis. Tie respondentai, kurie išreiškė nepasitenkinimą pasirinkta profesija, daugiausia nurodo tokią priežastį, kaip pedagoginių-psichologinių žinių ir praktinio parengimo stoka, dėl to jie negali dirbti mokytojais be papildomų studijų (studijuoja arba studijavo Dalyko pedagogiką). Tyrimo hipotezė pasitvirtini, kad jauniems užsienio kalbų specialistams trūksta patirties, jiems sunkiai sekasi pedagoginis darbas, jaučia priešišumą iš didesnę patirtį turinčių kolegų, jaučiasi neįvertinti, nesuprasti. Kita priežastis, ypač dažna tarp vyresnės kartos rusų kalbos mokytojų, – darbo netekimas dėl pasikeitusios politinės situacijos.
5. Nuoširdus bendravimas su kolegomis, mokiniais, mokyklos bendruomene bei darbas atitinkantis asmeninius lūkesčius ir teikiantis pasididžiavimą įvardijami užsienio kalbų mokytojų vieni iš svarbiausių veiksnių, lemiančių pasitenkinimą darbu.
6. Mažas atlyginimas yra svarbiausias veiksnys, kuris mažina pasitenkinimą pedagoginiu darbu. Šį veiksnių įvardija didžioji dalis respondentų.
7. Nors patys pedagogai profesijos apsisprendimą priėmė besimokant 10 - 12 klasėse, tačiau mano, kad šiuo metu reikia rinktis kuo anksčiau.

8. Kad profesijos pasirinkimas būtų sėkmingas, užsienio kalbų specialistams svarbu patiems būti tvirtai nusistačius savo pasirinktos profesijos atžvilgiu, taip pat pripažįstama galimybė sekti mokytojo pavyzdžiu, pasikonsultuoti su karjeros centrų darbuotojais, tirti darbo rinkos tendencijas. Sėkmingam mokytojų darbui įtakos turi tiek pedagoginiai gebėjimai, tiek bendražmogiškosios vertybės.

REKOMENDACIJOS

Apibendrinta teorinė ir empirinė šio darbo medžiaga įgalina teikti tokias rekomendacijas, susijusias su užsienio kalbų mokytojo profesijos pasirinkimu:

1. Vyresniųjų klasių **mokiniamis (gimnazistams)** rekomenduojama:

- aktyviai dalyvauti profesinio informavimo renginiuose, ieškoti informacijos ir konsultuotis su tų dalykų, kuriuos jie žada rinktis, mokytojais ar kitais specialistais profesijos rinkimosi klausimais; jei tokių nėra mokykloje, kreiptis į aukštųjų mokyklų karjeros centrus. Jaunimui turėtų būti teikiama patikima, išsami ir vieša informacija apie pedagogų rengimą, universitetines ir neuniversitetines studijų programas;
- renkantis profesiją, orientuotis ne tik į malonumo, pomėgių ar interesų realizavimą, bet ir į darbo rinkos poreikius;
- renkantis užsienio kalbų mokytojo profesiją labai svarbu tikrai mėgti tą kalbą, turėti gerą šio dalyko mokyklinį parengimą.

2. **Pedagogams, profesinio informavimo konsultantams, mokyklos psichologams** rekomenduojama:

- Supažindinti mokinius su internetiniais puslapiais ir literatūros šaltiniais profesijos pasirinkimo tema;
- Orientuoti mokinius į užklausinę veiklą, atsižvelgiant į jų gebėjimus ir interesus, plėsti būrelių pasirinkimo galimybes.
- Sudaryti moksleiviams sąlygas išbandyti savo gebėjimus praktinėje veikloje.
- Konsultuoti mokinius apie brandos egzaminų pasirinkimą ir konkursinio balo skaičiavimą, derinant su tolesnėmis studijomis.
- Supažindinti su įvairiomis savęs pažinimo metodikomis.
- Sudaryti sąlygas moksleiviams gauti jiems reikalingą informaciją, profesinio pasirinkimo klausimais.
- Aktyviai bendradarbiauti.

3. Aukštųjų mokyklų **humanitariniams fakultetams** rekomenduojama:

- aktyvinti vyresniųjų klasių mokinių profesinio informavimo veiklą „Atvirų durų dienoje“ ar panašiuose renginiuose, vykti su informacinėmis paskaitomis į mokyklas. Tokiu būdu bus sudaryta galimybė tiesiogiai iš dėstytojų daugiau sužinoti apie norimos pasirinkti profesijos studijas, karjeros galimybes;

- lanksčiau žiūrėti į užsienio kalbų mokytojų rengimą – grąžinti į studijų procesą programas, ruošiančias mokytojus, kad nebereikėtų papildomai studijuoti „Dalyko pedagogikos“, nes tai papildomos finansinės išlaidos ir laiko gaišimas. Neretai dėl šių priežasčių jauni užsienio kalbų specialistai užsiima ne pedagogine, bet kita veikla.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro ofsetas.
2. Adamonienė R., Daukilas, S., Krikščiūnas, B., Maknienė, I., Palujanskienė, A. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena: Indra.
3. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius: Naujoji matrica.
4. Allport W. G. (1998). *Svarstymai apie asmenybės psichologiją*. Vilnius: Vaga.
5. Arnold J. (1997). *Managing Careers into the 21 Century*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
6. Arnold J. ir kiti (2005). *Work Psychology: Understanding Human Behaviour in the Workplace*. 4th edition. – Harlow: Financial Times, Pearson Education.
7. Arnold J. (2006). *Managing careers into the 21st century*. Londonas, D. Britanija
8. Augienė D., Gumuliauskienė A., Bobrova L., Macaitienė R., Eitutytė D. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Augienė D.(2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Bakanauskienė I., Ubartas, M. (2009). Motyvacijų teorijų empirinio panaudojimo analizė telekomunikacijos bendrovėje. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas. Nr. 49.
11. Baranauskienė R. (2003). Anglų kalbos mokytojų studijų reflektvyioji praktika-aukštojo mokslo paradigmos virsmo ir jo raiškos įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai*. Nr.2 (39).
12. Bartnikienė Z., Paurienė L. (1989). *Padėkime mokiniams pasirinkti profesiją*. Kaunas: Šviesa.
13. Bell B. (2003). *Lessons in Lifemanship. Choosing a Vocation*. [žiūrėta 2013-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bbll.com/ch28.html>.
14. *Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys* (2008). Vilnius: Firidas.
15. Beresnevičienė D. (1990). *Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje*. Vilnius: PMTI.

16. Bukšnytė, L., Švobaitė, K. (2009). Valstybės tarnautojų pasitenkinimo darbu ir kognityvinio stiliaus ryšys. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*. – Kaunas: VDU. Nr. 4.
17. Bulajeva T. (2005). *Užsienio kalbų mokymas pradinėse klasėse*. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija.
18. Burkšaitienė N. (2006). *Paradigm change from teaching to lifelong learning in university studies of a foreign language (a case of portfolio method): summary of doctoral dissertation: social sciences, education science*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
19. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
20. Dubinas V., Ševareikienė D. (2002). Profesinės veiklos motyvacija. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 22, p. 81-89.
21. Dutka, M. A. (2002). *The relationship between job satisfaction and the organizational climate for women higher education administrators at five institutions*. Dissertation. Massachusetts: Boston College.
22. Gage N. L., Berliner D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma littera.
23. Gaputienė, I., Šarkiūnaitė, I. (2006). Informacinės technologijos kaip darbuotojų pasitenkinimo darbu veiksnys. *Informacijos mokslai*. [žiūrėta 2013.03.22]. Prieiga per internetą: www.ceeol.com.
24. Gudelis S.(1983). *Mokinių profesinio orientavimo psichologiniai klausimai*. Vilnius.
25. Hodgkinson Ph. (1996). *Careership: The Individual, Choices and Markets in the Transition into Work*. Knowledge and Nationhood. Education, Politics and Work. London, New York: Cassell.
26. Herzberg, F. (1997). *One more time: how do you motivate employees?* [žiūrėta 2013.02.22]. Prieiga per internetą: http://www.facilitif.eu/user_files/file/herzburg_article.pdf.
27. Jakavičius V., Juška A. (1996). *Mokyklos pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
28. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora .
29. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
30. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
31. Jovaiša L. (1997). *Edukologijos pradmenys*. Kaunas: Technologija.
32. Jovaiša L. (1981). *Asmenybė ir profesija*. Kaunas: Šviesa.
33. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
34. Kregždė S. (1988). *Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai*. Kaunas: Šviesa.

35. Koustelios, D. A. (2001). Personal characteristics and job satisfaction of Greek teachers. *The International Journal of Educational Management*, 15/7, 354 – 358.
36. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
37. Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
38. Lenz R., Peterson S. (2000). *Career development and planning. A comprehensive approach*. Belmont, CA, Australia: Brooks/Cole.
39. Leonavičius J. (1993). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia.
40. Merkys, G., Brazienė, R. (2010). Valstybės tarnautojų pasitenkinimas darbu ir motyvacija mokytis: lytiškumo ir amžiaus efektai. *Viešoji politika ir administravimas*. – Kaunas: KTU. Nr. 31.
41. Myers D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
42. Nečiūnas V., Nečiūnienė V. (1998) Užsienio kalbų mokymosi sėkmę lemiantys veiksniai. *Užsienio kalbų dėstymo metodikos klausimai: teorija ir praktika*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros institutas.
43. O’Leary, P., Wharton, N., Quinlan, T. (2008). Job satisfaction of physicians in Russia. *International Journal of Health Care*, 3, 221 – 231.
44. Oshagbemi, T. (1997). *Job satisfaction and dissatisfaction in higher education*. [žiūrėta 2013.02.22]. Prieiga per internetą: <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0040-0912&volume=39&issue=9&articleid=837517&show=pdf>.
45. Palidauskaitė, J. (2007). Motyvacijos unikalumas valstybės tarnyboje. *Viešoji politika ir administravimas*. – Kaunas: KTU. Nr. 19.
46. Palujanskienė, A. (2004). Paauglių ir jaunuolių profesinė raida. *Ugdymo psichologija*, 11-12, p. 177-182.
47. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas. Asmeninė / individualioji perspektyva*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
48. Petrauskaitė R. (1996). *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius: Žodynas.
49. Pociūtė, B. (1997). Profesinio pasirinkimo teoriniai aspektai. *Psichologija*, 16, p. 57 – 63.
50. *Profesinės karjeros vadovas* (1998). Vilnius: Solertija.
51. Pruskus V. (2003). *Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės*. Vilnius: Enciklopedija.
52. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
53. Rajeckas V. (1986). *Teigiamo požiūrio į mokymąsi formavimas*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos leidybinė redakcinė taryba.

54. Rodwell, J. J., Kienzle, R. & Shadur, M. A. (1998). *The relationships among work-related perceptions, employee attitudes, and employee performance: the integral role of communication*. Human Resource Management. Vol. 37, No. 3&4.
55. Schoon, I. (2001). Teenage job aspirations and career attainment in adulthood: A 17-year follow-up study of teenagers who aspired to become scientists, health professionals, or engineers. *International Journal of Behavioral Development*, 25 (2), p. 124-132.
56. Seta, C. E., Paulus, P. B., Baron, R. A. (2000). *Effective human relations: a guide to people at work*. 4th ed. – Needham Heights: Allyn & Bacon.
57. Stanišauskienė V., Večkienė N. (1999). Karjeros samprata: mokslinio požiūrio kaita ir jos refleksijos Lietuvoje problema. *Socialiniai mokslai*, 2(19), p. 23 - 29.
58. Stanišauskienė V. (2004). **Specifiniai socialiai atskirtųjų asmenų mokymąsi sąlygojantys veiksniai**. *Socialiniai mokslai*. Nr. 4 (46).
59. Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos 2003-2012 metams. **Projektas. – Vilnius: „Dialogo redakcija“.** (2002).
60. Tarptautinių žodžių žodynas (2003). Vilnius: Alma littera.
61. Thesaurus of Psychological Index Terms (2005). Washington: DC.
62. Trivell, P., Dargenidou, D. (2009). *Organizational culture, job satisfaction and education service quality: The case of Technological Educational Institute of Larissa // The TQM Journal*, 1754-2731. Vol. 21, Issue 4.
63. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitaitytė I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu. [Žiūrėta 2013.01.12]. Prieiga per internetą: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/02_ustinaviciute_katkoniene_zemaitaityte.pdf.
64. Vazonienė R., Danilevičienė L. (2004). *Studentų motyvacija studijuoti užsienio kalbas aukštojoje mokykloje*. [žiūrėta 2012.10.14]. Prieiga per internetą: <http://64.233.183.104/search?q=cache:0hxVDvkaKuoJ:www.lkka.lt/zurnalas/z0401/Vazoniene,%2520Danileviciene.pdf>.
65. Viliūnas, V. (1999). Auklėjimo problema. *Ugdymo psichologija*, 2 (2), p. 5 – 12.
66. Ильин Е. П. (2000). *Мотивация и мотивы*. Санкт – Петербург.

PRIEDAI

Gerbiami kolegos,

Aš, Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto magistrantūros iššęstinių studijų programos Karjeros edukologijos studentė, Sigita Gudaitytė, atlieku tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti užsienio kalbos mokytojo profesijos pasirinkimo motyvus ir pasitenkinimą pasirinkta profesija ir pedagogo darbu. Norėtume paprašyti Jūsų pasidalinti mintimis apie profesijos pasirinkimo motyvus ir pasitenkinimą pasirinkta profesija ir pedagogo darbu. Būtume dėkingi, jei atsakytumėte į pateiktus klausimus. Jūsų nuomonė mums labai svarbi.

Ši apklausa anoniminė, duomenys nebus skelbiami pavieniui, o tik apibendrinti.

Pažymėkite Jums tinkantį atsakymo variantą , jei netinka nei vienas variantas – įrašykite savo atsakymą.

Profesijos pasirinkimo motyvai

1. Kodėl Jūs pasirinkote užsienio kalbos mokytojo profesiją?:

- apie tai svajočiau nuo mažens
- tai mūsų šeimos profesija
- norėjau būti panaši(-us) į savo mokytoją
- mokykloje geriausiai sekėsi būtent ši kalba
- pasirinkau šią specialybę todėl, kad universitetas (institutas) buvo netoli namų
- šią specialybę rinkomės kartu su geriausia drauge / geriausiu draugu
- šią specialybę pasirinkti patarė tėvai
- maniau, kad tai labai perspektyvi profesija
- mokytoja (-u) būti nenorėjau, rinkausi tik filologiją, bet gyvenimas privertė studijuoti toliau, kad gaučiau mokytojo profesinę kvalifikaciją
- pasirinkau tik todėl, kad daugiau niekur neįstojau
- kita (įrašykite)
-

2. Kokio amžiaus jau žinojote, kad rinksitės būtent mokytojo profesiją?

- Pradinėse klasėse
- 10 klasėje
- 11 klasėje
- 12 klasėje
- kita (įrašykite)

3. Ar domėjotės darbo rinkos tendencijomis, populiariausiomis, paklausiausiomis specialybėmis, prieš pasirenkant užsienio kalbos mokytojo profesiją?

- Taip

Ne

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto magistrantė **Sigita Gudaitytė**. Iškilus klausimams, galite rašyti elektroniniu paštu sigita.gudaityte@gmail.com

Pasirinktos profesijos vertinimas

4. Ar studijuojant universitete (institute) Jūs likote patenkinta (-as) savo pasirinkimu?:

- taip, likau patenkinta (-as), viskas buvo taip, kaip tikėjausi
- taip, mano lūkesčiai pilnai pasiteisino, gavau netgi daugiau, negu tikėjausi
- nelabai pasiteisino, bet reikėjo mokytis ir įgyti specialybę
- visiškai nepasiteisino, bet neradau geresnės išeities
- dalyko studijos pasiteisino, gaila, kad nebuvo pedagoginių dalykų, todėl dabar reikia studijuoti papildomai
- kita (įrašykite)
-

5. Kokia Jūsų nuomonė apie pasirinktą profesiją dabar?:

- man šis darbas patinka, jaučiu, kad mano svajonė išsipildė
- labai patinka dalykas, bet pedagoginė veikla sekasi sunkiai
- nesu patenkinta nei dalyku, nei pedagogine veikla
- nors esu mokytoja (-as), bet pagal specialybę nedirbu (jei galite, nurodykite priežastis)
-
-
-
-
- kita (įrašykite)
-

Pasitenkinimo darbu veiksniai

6. Kokie veiksniai Jūsų nuomone skatina pasitenkinimą darbu?:

- nuoširdus bendradarbiavimas su kolegomis, mokiniais, mokyklos bendruomene
- administracijos teikiama pagalba ir parama
- kompetentingi kolegos, vadovai
- materialiai aprūpinta darbo vieta
- saugumas
- asmeninis tobulėjimas ir karjeros galimybės
- laisvė ir lankstumas darbinėje aplinkoje
- darbo krūvis atitinka asmeninius reikalavimus
- darbas atitinka asmeninius lūkesčius, teikia pasididžiavimą.
- kita (įrašykite)
-

7. Nurodykite veiksnius, kurie Jūsų nuomone mažina pasitenkinimą darbu:

- materialiai neaprūpinta darbo vieta
- menkos galimybės karjeros plėtojimui
- mažas atlyginimas

- didelė kontrolė iš vadovų pusės
- per dideli reikalavimai, atsakomybė
- darbo krūvis
- prasti santykiai tarp kolegų, administracijos
- kita (įrašykite).....

Profesinės karjeros veiksniai

8. Kaip manote, nuo kokio amžiaus jau reikėtų ruošti profesinei karjerai?

- Jau darželyje
- pradinėse klasėse
- pagrindinėje mokykloje
- vidurinėje mokykloje
- pabaigus vidurinę mokyklą
- įgyjus specialybę
- pradėjus dirbti

9. Nurodykite pagal svarbą veiksnius, kurie lemia profesijos pasirinkimą: 1 – labai svarbu; 2 – svarbu; paskutinis 10 – mažiausiai svarbus:

__Šeima	__Dalyko mokytojas
__Vyresni draugai	__Bendramoksliai
__Klasės auklėtoja	__Būsimas atlyginimo dydis
__Profesijos populiarumas	__Profesijos prestižas
__Profesijos patarėjas	__Psichologas

10. Kaip manote, kas galėtų suteikti tinkamiausią pagalbą, informaciją jaunimui renkantis profesiją?

.....

.....

.....

.....

.....

Pedagogų patarimai, norintiems studijuoti pedagogikos studijas

11. Ką Jūs galėtumėte patarti jaunimui, besirenkančiam būtent mokytojo profesiją?

.....

.....

.....
.....
.....
.....

Žinios apie Jus:

Jūsų lytis: moteris, vyras

Jūsų amžius: 22 – 30 metų, 31– 40 metų, 41 – 50 metų, 51 ir daugiau

Jūsų bazinis išsilavinimas:.....

Jeigu dirbate mokytoju, nurodykite mokyklos tipą: Pradinė mokykla,
 Pagrindinė mokykla,
 Vidurinė mokykla,
 Gimnazija,
 kita (įrašykite).....

Jūsų kvalifikacinė kategorija: mokytojas/-a, vyr. mokytojas/-a,
 mokytojas/-a metodininkas/-ė, mokytojas/-a ekspertas/-ė

Jūsų dėstomas dalykas:.....

Nurodykite pedagoginio darbo stažą pagal specialybę:

0 – 5 metai, 6 – 10 metų, 11 – 20 metų, virš 20 metų

Dėkojame už atsakymus.